

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Kateřina Vášová

Právní úprava rekultivace po těžbě nerostů

Diplomová práce

Olomouc 2023

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Právní úprava rekultivace po těžbě nerostů vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce JUDr. Ondřeji Víchovi, Ph.D. za odborné vedení, rady, doporučení, ochotu, věnovaný čas a za trpělivost během konzultací. Dále mé díky patří Ing. Jiřímu Laškovi za informace týkající se rekultivační praxe a mé rodině za podporu.

Obsah

Úvod	7
1 Vymezení základních pojmů	10
1.1 Nerost	10
1.2 Rekultivace	10
1.2.1 Formy rekultivace	12
1.3 Sanace	14
1.4 Krajina	16
1.5 Zemědělský půdní fond, les	17
2 Historický vývoj horního práva ve vztahu k obnově krajiny	20
2.1 Počátky vývoje horního práva	20
2.1.1 19. století	20
2.2 První snahy o rekultivaci krajiny	21
2.3 Druhá polovina 20. století	22
2.4 Aktuální právní úprava (od 80. let minulého století)	26
2.4.1 Platný horní zákon	26
2.4.2 Vodní zákon	28
2.4.3 Zákon o ochraně přírody a krajiny	30
2.4.4 Stavební právo a JES	33
2.4.5 Těžební odpady	36
2.4.6 EIA	37
2.4.7 Zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě	38
3 Analýza procesu rekultivace v horních předpisech	39
3.1 Proces při těžbě výhradních ložisek	39
3.1.1 Povinnost rekultivace a sanace při těžbě výhradních ložisek	39

3.1.2	Povinnost finančního zajištění	39
3.1.3	Výstavba dolů a lomů	40
3.1.4	Stanovení dobývacího prostoru	40
3.1.5	Plán otvirky, přípravy a dobývání	43
3.1.6	Plán likvidace hlavních důlních děl a lomů	44
3.2	Právní úprava procesu při těžbě ložisek nevyhrazených nerostů	45
3.2.1	Stavební zákon	45
3.2.2	Plán využití ložiska	46
3.2.3	Plán likvidace	47
3.3	Plány rekultivace v lesním zákoně a zákoně o ochraně ZPF	48
3.3.1	Lesní zákon	48
3.3.2	Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu	49
4	Závěr	50
5	Seznam využitých zdrojů	52
5.1	Sekundární zdroje	52
5.2	Judikáty	52
5.3	Právní předpisy	53
5.4	Internetové stránky	55
5.5	Ostatní	56
6	Abstrakt	58
7	Seznam klíčových slov	59

Použité zkratky

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

ČBÚ – Český báňský úřad

ČNR – Česká národní rada

ČR – Česká republika

EIA – Enviromental Impact Assessment (posuzování vlivů na životní prostředí)

EU – Evropská unie

JES – jednotné enviromentální stanovisko

KSČ – komunistická strana Československa

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MZe – Ministerstvo zemědělství

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

OP – ochrana přírody

PaK – příroda a krajina

PKÚ – Palivový kombinát Ústí, s. p.

SHP – Severočeská hnědohelná pánev

ZPF – zemědělský půdní fond

Úvod

Tato práce se zaměřuje na podrobné rozebrání rekultivací po právní stránce a zodpovězení si vytyčených otázek s nimi souvisejících. Vzhledem k mému bydlišti v centru Severočeského hnědouhelného revíru byla těžba a její postupné ukončování pro mě a mé okolí důležitým tématem. Pro prvotní pochopení procesu nápravy krajiny po těžbě nerostných surovin bych si vypůjčila její přirovnání k lidskému tělu použité v publikaci pana Stanislava Štýse¹. Jako u nemocného člověka se musí nejprve shromáždit potřebné informace o jeho rodině či životním stylu, tedy sestavit anamnézu, tak i každý těžební revír má svou minulost, kterou třeba poznat a respektovat. Teprve po tomto kroku se obvykle stanoví diagnóza, příčiny onemocnění, po které může nastat individuálně doporučená léčba. Jinak se bude rekultivovat krajina na severu Čech, jinak na Příbramsku, Kladensku či Ostravsku.

Téma právní úpravy rekultivací po těžbě nerostů v našem právním prostředí jsem zpracovala chronologicky, a to rešerší a následným rozborem právních předpisů z doby prvních výraznějších krajinných změn z důvodu těžby nerostů, hledaje v nich náznaky zájmu o navrácení krajiny do původního stavu. Účel právních předpisů po vzniku Československa jsem zkoumala z důvodových zpráv, později též pozadí určitých právních konstrukcí hledala v komentářích a judikatuře. V práci jsem využila nejen zdroje primární (právní předpisy), ale též sekundární (knižní, periodika se zaměřením na právo životního prostředí). K zodpovězení výzkumných otázek a obsáhnutí tématu jsem využila následující výzkumné metody: literární rešerší při shromažďování zdrojů a jejich zkoumání, komparaci z důvodu vývoje právní úpravy, a tedy nutnosti srovnávání verzí, analýzu při podrobnějším rozboru daného problému a analogii při hledání podobností.

V práci uvádím rozbor několika pojmů, které je nutné definovat s ohledem na jejich použití v jednotlivých zákonech a výčet subjektů (spolu s objasněním jejich úlohy) zapojených do rekultivačních a sanačních prací. Zde bude na místě zodpovědět si první výzkumnou otázku, a to v souvislosti s redefinicí pojmu sanace, tedy proč k ní zákonodárce přistoupil. Dle mého názoru původní strohá definice sanace odpovídá době, ze které pochází a zaměřuje se především na napravení vnějšího vzezření území „poškozeného“ těžební činností. Zároveň pojem škody jako újmy na majetku a její rozčlenění na skutečnou, tedy oč poškozený reálně škodnou událostí přišel, a ušlý zisk, tedy co mohl poškozený na základě „svého“ majetku nabyt a kvůli té události nenabyt, mi přijde nešťastné už jen pro definování škůdce a poškozeného, resp. vlastníka. Zákonodárce sanaci rozšířil ještě o technickou likvidaci dolu nebo lomu, kdy ho k tomu, dle mého názoru, vedla bezpečnostní stránka

¹ ŠTÝS, Stanislav a kol. Proměny severozápadu. Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 47

věci. Dopady na kvalitu sanované a rekultivované krajiny si myslím, že budou značné a redefinice může zabránit např. dalšímu vzniku opuštěných důlních děl.

V kapitole po pojmosloví jsem se zabývala vývojem právní úpravy hornictví, protože považuji za podstatné zahrnout do práce část historie naší republiky předurčující nynější platnou právní úpravu. Kapitola reaguje na vytyčenou výzkumnou otázku, zda a případně od kdy prameny horního práva, třináctým stoletím počínaje a rakouskouherskou právní úpravou konče, vzpomínají obnovu krajiny narušené těžbou. Optimisticky se domnívám, že obnova krajiny by mohla být tématem od dob rozsáhlejší devastace krajiny těžbou, tedy druhé poloviny 19. století, na našem území. Výklad začne středověkými horními předpisy a bude pokračovat rakousko-uherskou úpravou – obecným horním zákonem² a po přelomu století a mnohých neúspěšných pokusech o uzákonění právní úpravou 50. a 60. let minulého století, kdy se naše republika konečně dočkala zákonného ukotvení nutnosti navracet krajinu do původního stavu (v té době nicméně především s národohospodářským úmyslem). Postupem doby a změnou politického prostředí, bylo nutné podrobit ji spoustě novelizací. Kapitulu ukončuje současná právní úprava včetně změn provázející nový stavební zákon nebo zákona upravujícího jednotné environmentální stanovisko (účinný od 1. 1. 2024). Považuji proto za účelné, vzhledem k blížící se účinnosti novým stavebním zákonem novelizovaných horních předpisů, zaměřit se na již platnou a záhy i účinnou právní úpravu na úkor znění právních předpisů do 31. 12. 2023. Závěrem této kapitoly je zodpovězení dvou výzkumných otázek, tedy komparace nynější právní úpravy s právní úpravou z 50. a 60. let minulého století a zároveň vývoj v preferencích forem obnovy krajiny. Z mého pohledu po studiu horního práva v rámci učiva Práva životního prostředí a snah evropských států o obnovu krajiny v Evropě a získávání energie z obnovitelných zdrojů, bude nynější právní úprava cílit pod vlivem okolního tlaku a zhoršujícího se stavu životního prostředí více na rekultivování pozemků po těžbě než předpisy z 50. a 60. let min. stol. Co se týče preferencí forem obnovy, tak si myslím, že nyní stejně jako dříve budou převládat technické rekultivace na úkor přirozené sukcese krajiny.

Analýza zákonů upravujících rekultivaci naváže na předchozí uvedené a bude cílit na § 31 odst. 5 platného horního zákona³. Ráda bych na tomto místě popsala jednotlivé fáze těžebního procesu, jak se liší u nerostů vyhrazených a nevyhrazených. Kapitulu ukončí plány rekultivací v lesním zákoně⁴ a

² Císařský patent č. 146/1854 Sb. ř. z., Obecný horní zákon, ve znění zákona č. 67/1951 Sb. účinném ke dni 30. července 1951

³ Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů

⁴ Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů

zákoně o ochraně zemědělského půdního fondu⁵, kdy komparace těchto plánů je mou poslední výzkumnou otázkou. Bez bližšího studia jednotlivých plánů nedokáži odhadnout jejich odlišnosti, ale domnívám se že vzhledem k jejich úpravě na základě povinnosti rekultivace v horním zákoně⁶ budou mít shodné rysy až na body vlastní pouze lesnímu zákonu⁷ a zákonu o ochraně zemědělského půdního fondu⁸.

Na dosavadní zpracování tématu, jakožto komplexní rozbor českých (resp. československých) rekultivačních právních předpisů by mohl dle mého názoru navazovat výzkum spočívající v komparaci s právní úpravou další ze zemí bývalého Rakouska-Uherska – rakouskou, a to nejen vzhledem k rozdílnému politickému vývoji po druhé světové válce.

K hlubšímu zpracování bych rovněž navrhovala zaměření se na skutečnou praxi orgánů ochrany přírody při prověřování možnosti rekultivace přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území (stejná povinnost prověření možnosti rekultivace území přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území stíhá i organizace a fyzické a právnické osoby (dále jen „FO a PO“), které žádají o stanovení dobývacího prostoru, o povolení otvírky, přípravy a dobývání nebo povolení likvidace důlních děl a lomů). Resp. jak samotné „prověřování“ probíhá a jaké je procento případů, kdy orgány ochrany přírody se přikloní k rekultivaci území přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území, a co je k tomu vedlo v konkrétním případě.

⁵ Zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů

⁶ Zákon č. 44/1988 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁷ Zákon č. 289/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁸ Zákon ČNR č. 334/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Nerost

Podle § 2 odst. 1 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, ve znění pozdějších předpisů ([dále jen „platný horní zákon“](#)) se za nerosty považují tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry. Nerosty v pojetí zákona odpovídají zčásti nerostům v pojetí mineralogickém (minerály), zčásti horninám a zeminám v pojetí petrografickém.⁹ Odstavec druhý pak poskytuje negativní výčet – za nerosty se podle tohoto zákona nepovažuje kupř. bahno, písek, štěrk a valouny v korytech vodních toků, pokud neobsahují vyhrazené nerosty v dobytelném množství, nebo kulturní vrstva půdy, která je vegetačním prostředím rostlinstva.

Nerosty dělíme podle tohoto zákona na vyhrazené a nevyhrazené, kdy § 3 odst. 1 platného horního zákona podává výčet vyhrazených nerostů a takové, které výčet neobsahuje, se považují za nerosty nevyhrazené. Toto rozčlenění je významné hned z několika důvodů. Vyhrazené nerosty přírodně nahromaděné¹⁰ tvoří výhradní ložisko nerostů¹¹. Výhradní ložiska jsou dle § 5 odst. 1 platného horního zákona nerostným bohatstvím, které, pokud je na území ČR, je ve vlastnictví ČR. Naopak ložiska nevyhrazených nerostů jsou součástí pozemku.¹² Nutné je však v tomto ohledu zmínit, že právo vlastníka pozemku ve vztahu k dobývání nevyhrazeného nerostu je omezené podmínkami v zákoně ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů ([dále jen „zákon o hornické činnosti“](#)).

Na vyhrazené a nevyhrazené nerosty se vztahuje též odlišný právní režim, související se zvýšenou ochranou vyhrazených nerostů ze strany státu (viz. dále). Nevyhrazené nerosty a jejich ložiska včetně jejich vyhledávání a dobývání nejsou předmětem úpravy v platném horním zákoně.

1.2 Rekultivace

Pojem rekultivace lze volně vyložit jako opětovné zušlechtění, tedy navrácení kvalit půdě; takzvaná „znovuvyužitelnost“ jako volný překlad německého výrazu „Wiedernutzbarmachung“ pro

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 44/1988 Sb., zákon o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) [online]. [cit. 15.11.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0049_04.htm

¹⁰ Tamtéž: Za ložisko nerostů se kromě jeho přírodního nahromadění považuje i opuštěný odval, výsypka a odkaliště, které vznikly hornickou činností a jsou bez právního nástupce, popř. hornická činnost byla ukončena, nejsou již používány k původnímu účelu a byl zrušen dobývací prostor a chráněné ložiskové území. Opuštěný odval, výsypka nebo odkaliště se stávají výhradním ložiskem jako ostatní ložiska podle 6 a 7. Odval, výsypka a odkaliště, pokud nejsou opuštěny, jsou součástí hornického provozu, přičemž odkaliště je vodohospodářským dílem ve smyslu vodního zákona.

¹¹ § 4, § 5 odst. 1 platného horního zákona

¹² § 7 platného horního zákona

tento proces. Podle akademického slovníku cizích slov lze v zemědělském významu popsat jako opětovnou kultivaci zanedbané, zničené nebo poškozené půdy; jako pojem ekologie pak uvedení narušené krajiny do přírodní rovnováhy¹³. Samotná legální definice v horních zákonech chybí. V zákoně ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „platný zákon o ochraně ZPF“)¹⁴ je zachycena primární úloha rekultivace – a to opětovná způsobilost k plnění dalších funkcí v krajině. Povinnost rekultivovat území dotčených těžbou nerostných surovin (vyhrazených i nevyhrazených nerostů) se vztahuje pouze na pozemky tvořící ZPF a pozemky k plnění funkcí lesa.¹⁵ Právě již zmíněný platný zákon o ochraně ZPF v ustanovení § 8 odst. 1 písm. c) a d) podává demonstrativní výčet povinností FO a PO při jejich stavební, těžební a průmyslové činnosti či terénních úpravách, a to za účelem zabránění (resp. omezení na míru co nejmenší) škodám na ZPF. Dané zásady budou rozebrány níže v rámci pojmu zemědělský půdní fond. V písmenu c) se FO a PO nařizuje provádění vhodných povrchových úprav dotčených ploch, aby tvarem, uložením zeminy a vodními poměry byly připraveny k rekultivaci, pokud provedení rekultivace přichází v úvahu; písmeno d) pak doplňuje již zmíněnou povinnost provádět podle schválených plánů rekultivaci dotčených ploch, aby byly způsobilé k plnění dalších funkcí v krajině.

Zároveň nutno zdůraznit, že povinnost rekultivace stíhá těžební organizace jen při dobývání výhradních ložisek. Při těžbě ložisek nevyhrazených nerostů, tedy činnosti prováděné hornickým způsobem, ze platného horního zákona nevyplývá povinnost zajistit rekultivaci pozemků dotčených těžbou nevyhrazených nerostů; vyplývá však ze platného zákona o ochraně ZPF, kdy v § 8 používá pojem „těžební činnost“, který zjevně pokrývá nejen těžbu výhradních ložisek, ale i těžbu ložisek nevyhrazených nerostů, a zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o lesích“ nebo „lesní zákon“). Ve vztahu k zahlazování následků po těžbě ložisek nevyhrazených nerostů zákon o hornické činnosti upravuje jen povinnost zajistit nebo zlikvidovat hlavní důlní díla a lomy (povoluje obvodní báňský úřad – bez tohoto povolení nesmí být

¹³ KRAUS, Jiří. Nový akademický slovník cizích slov: [studentské vydání]. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006, s. 691

¹⁴ § Zejména 4 odst. 1 písm. f), § 8 odst. 1 písm. c) nebo d), popř. § 9 odst. 3 nebo odst. 8 písm. c) zákona o ochraně ZPF

¹⁵ VÍCHA, Ondřej. Horní zákon: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-6]. ASPI_ID KO44_1988CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

tyto práce zahájeny¹⁶). K žádosti o povolení zajištění nebo likvidace hlavních důlních děl a lomů organizace přikládá plán jejich zajištění nebo likvidace^{17, 18}

Příbuzným pojmem je pak *revitalizace* (značící jakékoliv obnovení či oživení – nejen tedy půdy, ale všech krajinných prvků). Může se jednat o proces následující po provedené rekultivaci dle zákonných požadavků, nebo také nikoliv, pokud je kvalita rekultivačních prací dostačující.

1.2.1 Formy rekultivace

Při volbě optimálních způsobů rekultivací v rámci zpracování strategických dlouhodobých územně technických dokumentů je potřeba zohlednit přírodní (příslušnost k určité geografické oblasti, k tvářnosti území, jeho geologickým, půdním, hydrologickým, atmosférickým a biotickým charakteristikám) a sociální poměry za účelem ochrany přírody, krajiny, biodiverzity a životního prostředí. V úvahu jsou přitom brány ekonomické aspekty – respektována jsou všechna hlediska a potřeby obyvatel území, vztahy k průmyslu, zemědělství, lesnictví, vodnímu hospodářství, k povaze a struktuře technické a dopravní infrastruktury krajiny. V neposlední řadě se přihlíží i k estetickým hlediskům, tedy pro okolí působivá a vykazující rekreační potenciál.¹⁹

V našich podmínkách je možnost volit mezi rekultivacemi technickými – zemědělskými, lesnickými, hydrologickými (hydrickými), rekreačními, a samovolnou sukcesí daného území.²⁰

Část území uvolněného z procesu těžby je účelné ponechat bez rekultivačního zásahu s funkcí renaturalizace a ponechat jej spontánní přírodní sukcesi s předpokladem rozvoje pestřejší biodiverzity. Tato problematika naráží na neujasněnost ve sféře legislativní, majetkové a uživatelské, ochrany těchto území před vypalováním, divokými skládkami apod. Aby tato území plnila určenou sukcesivní funkci, musela by být pro veřejnost nepřístupná, což je v praxi nereálné.^{21 22}

Co se týče technických rekultivací, tak je možné volit mezi čtyřmi základními směřováními budoucí krajiny; jedná se o rekultivace zemědělské, lesnické, hydrologické (hydrické) a ostatními, jejichž primární účel není hospodářský (např. parky, hřiště, závodíště atd.).²³

¹⁶ § 19 odst. 1 zákona o hornické činnosti

¹⁷ Příloha 2 k vyhlášce Českého báňského úřadu č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2486.

¹⁹ ŠTÝS, Stanislav a kol. Proměny severozápadu. Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 52

²⁰ Tamtéž, s. 53

²¹ Tamtéž, s. 70

²² Více v kapitole 3.4.3 věnované zákonu o ochraně přírody a krajiny

²³ ŠTÝS: Proměny severozápadu, s. 53

K nápravě krajiny zemědělskými rekultivacemi je vhodné využít ty devastované plochy, které navazují na stávající zemědělsky využívané území nebo se jedná o terén rovný či mírně skloněný (např. vnitřní úrovně výsypky, náhorní roviny převýšených výsypek), kdy výsledkem může být orná půda, louka, pastvina a jiné druhy zemědělské rekultivace.²⁴

Tato forma rekultivací se realizuje na základě platného zákona o ochraně ZPF, a vychází z jeho § 8 odst. 1 písm. a), v němž je zakotvena povinnost oddělené skrývky kulturních vrstev půdy, popřípadě i hlouběji uložené zúrodnění schopné zeminy na celé dotčené ploše a zajištění jejich hospodárného využití nebo řádného uskladnění pro účely rekultivace anebo zajištění na vlastní náklad jejich odvoz a rozprostření na plochy určené orgánem ochrany ZPF, pokud v odůvodněných případech tento orgán neudělí výjimku z povinnosti provést skrývku uvedených zemin; za odůvodněný případ se považuje zejména odnětí zemědělské půdy ze ZPF²⁵. Tato výjimka se ale pro případ těžby nerostných surovin s povinnou následnou rekultivací neuplatí, což nyní rozeberu. V § 9 odst. 3 platného zákona o ochraně ZPF je uzákoněno, že půdu lze odejmout ze ZPF trvale nebo dočasně a zároveň, že dočasně lze půdu odejmout jen v případě, že po ukončení účelu jejího odnětí bude dotčená plocha rekultivována podle schváleného plánu rekultivace tak, aby mohla být vrácena do ZPF. Zároveň rekultivace území dotčených těžbou nerostných surovin nacházejících se na pozemcích tvořících ZPF je povinná (viz výše).²⁶ Za trvalé odnětí půdy ze ZPF se platí jednorázově odvod, nicméně za zemědělskou půdu odňatou dočasně ze ZPF se platí odvody každoročně až do doby ukončení rekultivace podle schváleného plánu (§ 9 odst. 8 písm. c) platného zákona o ochraně ZPF) nebo do zániku povinnosti rekultivace podle odstavce 4, popřípadě do dne nabytí právní moci rozhodnutí o registraci významného krajinného prvku nebo do dne nabytí právní moci rozhodnutí o vyhlášení přechodně chráněné plochy (§ 11b odst. 1 platného zákona o ochraně ZPF). Třetí odstavec právě uvedeného paragrafu doplňuje, že pokud je splněna podmínka trvalého odnětí zemědělské půdy ze ZPF pro těžbu nerostných surovin a mají-li být dotčené pozemky po ukončení účelu odnětí rekultivovány podle schváleného plánu rekultivace zalesněním, zřízením vodní plochy či přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území, odvody se (také) platí jako u dočasného odnětí.²⁷

²⁴ Návrh jednotné koncepce správy a následného využívání rekultivovaných území [online]. dataplan.info [cit. 16. listopadu 2023]. Dostupné na <https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/jednotna_koncepce_rekultivovanych_uzemi.pdf>

²⁵ Výjimku z povinnosti provést skrývku uvedených zemin a co může být právě odůvodněným případem doplňuje zákon č. 41/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ Op. cit. pozn. 17

²⁷ § 11b odst. 3 platného zákona o ochraně ZPF

Další formou je rekultivace lesnická, která se využívá k zalesnění plochy, které nejsou vhodné pro zemědělské využití. Důležitá je volba druhové skladby dřevin (převažují dřeviny původní), ošetřování a probírky mladého porostu. Vhodnou výsadbou dřevin a keřů se zakládá trvalý lesní porost, s převážně jinou než produkční funkcí lesa (půdoochranná, rekreační). Z hlediska kategorizace lesů se dle § 8 odst. 2 lesního zákona jedná o lesy zvláštního určení (v případě odvalů a výsypek se může také jednat o lesy ochranné). Tento typ rekultivace je prioritou vzhledem k zvláštním ochranným funkcím lesa v oblasti udržování přírodní rovnováhy.²⁸

Třetím typem jsou rekultivace hydrické. V rámci tohoto typu rekultivace jsou budovány např. příkopy, drény, odvodní žebra, retenční nádrže za účelem regulace odtoku vody a zachycení erozního sedimentu. Větší vodní plochy jsou vytvářeny s vazbou na zaplavování zbytkových jam či velkých depresí pro účely příměstské rekreace a jiná funkční využití. Tímto typem rekultivací dochází buď k úpravě vodních toků anebo jsou vytvářeny vodní plochy. V případě tvorby nových vodních ploch je nejdůležitějším úkolem zajistit jak vhodný tvar budoucí nádrže, tak dostatečný a trvalý zdroj kvalitní vody pro její naplnění a současně i vytvořit podmínky pro zamezení nadbytečného vstupu živin do jezera (protieutrofizační opatření) a podpořit samočisticí funkce jezera.²⁹

Po rozhodnutí se pro jednu z forem rekultivací je nutné následovat požadavky ve složkových zákonech. Rekultivační plány dle lesního zákona a zákona o ochraně ZPF jsou předmětem třetí kapitoly této práce.

1.3 Sanace

Obecně se sanací rozumí jakési ozdravění, náprava. Pojem je upraven v platném horním zákoně. Před přijetím zákona č. 88/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 88/2021 Sb.“) se za sanaci považovalo odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur a rekultivace byla jedním z prvků sanace. Po přijetí zákona č. 88/2021 Sb. obsahuje § 31 odst. 5 novou definici sanace, kterou se nyní rozumí uvedení území dotčeného vlivy hornické činnosti do stabilního a bezpečného vztahu, který umožní

²⁸ Návrh jednotné koncepce správy a následného využívání rekultivovaných území [online]. dataplan.info [cit. 16. listopadu 2023]. Dostupné na <https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/jednotna_koncepce_rekultivovanych_uzemi.pdf>

²⁹ Tamtéž

provedení rekultivací podle zvláštních předpisů. Bylo k ní přistoupeno za účelem sjednocení úpravy rekultivace a sanace jako dvou procesů v platném. horním zákoně a jeho prováděcích předpisech.³⁰

Zároveň součástí sanace se stává i technická likvidace dolu nebo lomu, kterou se pro účely horního zákona rozumí uvedení důlních děl vzniklých při hornické činnosti (tzn. především dobývání vyhrazených nerostů³¹) do stavu, který nebude vytvářet bezpečnostní riziko ani riziko vzniku ekologické škody nebo havárie. Do technické likvidace dolu nebo lomu patří i stavby a podpovrchové objekty, jejichž odstranění je nezbytné pro provedení sanace a rekultivace, nebo jsou součástí hlavních důlních děl^{32,33}. Na právě rozebíraný šestý odstavec § 31 platného horního zákona navazuje právní úprava obsažená v ustanovení § 10 odstavci 5 zákona o hornické činnosti (viz kapitola 3.1.6) týkající se povinnosti organizace provést likvidaci dolu či lomu v urč. případech.

S tímto souvisí i problematika opuštěných důlních děl (§ 35 odst. 3 platného horního zákona), jejichž vlastníkem nebo provozovatelem je znám, ale tato důlní díla trvale nebo dlouhodobě nevyužívá. Jedná se především důlní díla provozovaná před změnou politického systému v roce 1989 tehdejšími národními podniky atp. Jejich vlastnictví (případně právní odpovědnost za jejich likvidaci či zabezpečení), nebylo převedeno při privatizaci těžebního sektoru na soukromé subjekty.³⁴

Sanace pozemků dotčených těžbou a jejich uvedení do stabilního a bezpečného stavu má umožnit provedení rekultivací podle zvláštních zákonů – lesního zákona a platného zákona o ochraně ZPF.³⁵

Čeština zná i termín asanace, což by etymologicky mělo znamenat pravý opak. Tohoto termínu užívá i důvodová zpráva k hornímu zákonu z roku 1957, resp. vysvětluje jeho absenci v právě zmíněném zákoně a odkazuje tím na úpravu v územním plánování (viz výše výklad k hornímu zákonu z roku 1957).

³⁰ [Důvodová zpráva k zákonu č. 88/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství \(horní zákon\), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony \[online\]. \[cit. 30.11.2023\]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=161806>](https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=161806)

³¹ § 2 zákona o hornické činnosti

³² § 10 odst. 7 zákona o hornické činnosti

³³ § 31 odst. 6 platného horního zákona

³⁴ [Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2016, zákon, kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství \(horní zákon\), ve znění pozdějších předpisů \[online\]. \[cit. 31.10.2023\]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=114634>](https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=114634)

³⁵ VÍCHA, Ondřej. Horní zákon: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-6]. ASPI_ID KO44_1988CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

1.4 Krajina

Krajinou je dle zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále i jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“ nebo „zákon o ochraně PaK“), část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.³⁶

Definici krajiny můžeme nalézt i v Úmluvě Rady Evropy o krajině³⁷ (dále jen „Úmluva“) – tedy dokumentu, jehož je Česká republika signatářem. Pro účely Úmluvy krajina znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů. Definice také podtrhuje skutečnost, že krajina tvoří celek, jehož přírodní a kulturní složky jsou posuzovány pohromadě, nikoli odděleně. V preambuli Úmluvy se členské státy shodly na tom, že vývoj výrobních postupů v zemědělství, lesnictví, průmyslu a při těžbě nerostů, a dále v oblastech územního plánování (...) urychlují proměnu krajiny. Je vyzdvihována její důležitost pro lidstvo a potřebnost součinnosti členských států při udržování její kvality.³⁸ Důvodová zpráva v komentáři k preambuli Úmluvy přisuzuje krajině význam při hledání rovnováhy mezi zachováním přírodního a kulturního dědictví jako odrazu evropské identity a různorodosti a jejím využíváním jako ekonomického zdroje, schopného podněcovat zaměstnanost v kontextu prudkého rozmachu trvale udržitelné turistiky.³⁹

Těžba nerostných surovin krajinu nenávratně mění a ani pečlivá rekultivace nedokáže na některých místech takovýto značný zásah plně napravit – příkladem může být Severočeská hnědouhelná pánev (dále také jen „SHP“), kdy povrchová těžba hnědého uhlí má na krajinný ráz mnohem větší dopad než hlubinná těžba, jejímž následkem bývá propadání poddolovaných území. Dalším z viditelných projevů těžby, u nichž vzniká potřeba rekultivace, jsou haldy těžebních odpadů, které nutně vznikají zejména při hlubinné těžbě.⁴⁰

³⁶ § 3 odst. 1 písm. m) o ochraně přírody a krajiny

³⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 13/2005 Sb. m. s., o sjednání Evropské úmluvy o krajině, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ Kapitola 1, Článek 1 písm. a) Úmluvy Rady o krajině

³⁹ [Důvodová zpráva k Úmluvě Rady Evropy o krajině \[online\]. \[cit. 29.10.2023\]. Dostupné z: \[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/umluva_rady_evropy_krajina/\\\$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf\]\(https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/umluva_rady_evropy_krajina/\$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf\)](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/umluva_rady_evropy_krajina/$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf)

⁴⁰ BERNARD, Michal. Ochrana životního prostředí v hornictví. Tábor: Ekologický právní servis, 2005, s. 9

1.5 Zemědělský půdní fond, les

V rekultivační problematice se tyto pojmy vyskytují zejména v souvislosti s odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu nebo při dočasném odnětí nebo omezení pozemků určených k plnění funkcí lesa. Půda je zabíraná nejen pro účely samotné těžby, ale také je zapotřebí zohlednit kupř. prostor k ukládání těžebních odpadů.

Úvodní ustanovení platného zákona o ochraně ZPF je věnováno pojmu ZPF, jako základního přírodního bohatství naší země, nenahraditelného výrobního prostředku umožňujícího zemědělskou výrobu. Jedná se o jednu z hlavních složek životního prostředí. Ochrana zemědělského půdního fondu, jeho zvelebování a racionální využívání jsou činnosti, kterými je také zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí. Tvoří ho pozemky zemědělsky obhospodařované, to je orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, trvalé travní porosty a půda, která byla a má být nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není. Náleží do něho též rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby, jako polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, technická protierozní opatření apod.⁴¹

Paragraf 4 platného zákona o ochraně zemědělského půdního fondu upravuje zásady sloužící k ochraně ZPF. V odstavci prvním ukládá, že pro nezemědělské účely je nutno použít především nezemědělskou půdu, nezastavěné a nedostatečně využitě pozemky v zastavěném území nebo na nezastavěných plochách stavebních pozemků staveb mimo tato území, stavební proluky a plochy získané zbořením přežilých budov a zařízení. Pokud musí v nezbytném případě dojít k odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu, je nutno především odnímat zemědělskou půdu přednostně na zastavitelných plochách, odnímat přednostně zemědělskou půdu méně kvalitní (kritériem kvality půdy jsou třídy ochrany), co nejméně narušovat organizaci zemědělského půdního fondu, hydrologické a odtokové poměry v území a síť zemědělských účelových komunikací, odnímat jen nejnutnější plochu zemědělského půdního fondu a po ukončení nezemědělské činnosti upřednostňovat zemědělské využití pozemků (tzn. výslovná preference zemědělské formy rekultivace), při umístění směrových a liniových staveb co nejméně zatěžovat obhospodařování zemědělského půdního fondu a po ukončení povolení nezemědělské činnosti neprodleně provést takovou terénní úpravu, aby dotčená půda mohla být rekultivována a byla způsobilá k plnění dalších funkcí v krajině podle plánu rekultivace.⁴²

⁴¹ § 1 odst. 1-3 platného zákona o ochraně ZPF

⁴² § 4 platného zákona o ochraně ZPF

Podle třetího odstavce § 4 platného zákona o ochraně ZPF je možné zemědělskou půdu I. a II. třídy ochrany odejmout pouze v případech, kdy jiný veřejný zájem výrazně převažuje nad veřejným zájmem ochrany zemědělského půdního fondu. Komparace veřejného zájmu u konkrétního záměru s veřejným zájmem ochrany zemědělského půdního fondu se však neuskuteční, pokud se například bude jednat o záměr těžby ve stanovených dobývacích prostorech.⁴³

Lesem se dle lesního zákona rozumí lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa. Podle § 3 odst. 1 písm. b) zákona o ochraně PaK je les ex lege významným krajinným prvkem. Definice v zákoně o lesích nám neříká nic o jejich hodnotě a funkci. Les ve smyslu významného krajinného prvku je třeba chápat jako lesní ekosystém plnící ekologicko-stabilizační funkce v krajině, který je tvořený především porostem dřevin s vyvinutým stromovým patrem, ve kterém je však důležité zastoupení jak rostlinných, tak živočišných druhů a jejich společenstev, a to v těsné vazbě na ekologické podmínky stanoviště, a jehož neoddelitelnou funkční součástí je ekosystém lesních půd.⁴⁴

I zákon o lesích obsahuje zásady ochrany pozemků určených k plnění funkcí lesa, a to konkrétně ve svém § 13. Při využití pozemků určených k plnění funkcí lesa k jiným účelům musí být zejména přednostně použity pozemky méně významné z hlediska plnění funkcí lesa a zajištěno, aby použití pozemků co nejméně narušovalo hospodaření v lese a plnění jeho funkcí, dále je nutné kontrolovat, aby nedocházelo k nevhodnému dělení lesa z hlediska jeho ochrany a k ohrožení sousedních lesních porostů atd. Další povinnosti jsou ve třetím odstavci § 13 zákona o lesích uloženy PO a FO provádějícím stavební, těžební a průmyslovou činnost. Jedná se o povinnost provádět práce tak, aby na pozemcích a lesních porostech docházelo k co nejmenším škodám; k odstranění případných škod činit bezprostředně potřebná opatření, ukládat odklizované hmoty ve vytěžených prostorech, a není-li to možné nebo hospodářsky odůvodněné, ukládat je především na neplodných plochách nebo na nelesních pozemcích k tomu určených, průběžně vytvářet předpoklady pro následnou rekultivaci uvolněných ploch; po ukončení záboru pozemku pro jiné účely neprodleně provést rekultivaci dotčených pozemků tak, aby mohly být vráceny plnění funkcí lesa nebo aby na nich mohla probíhat přírodě blízká obnova těžbou narušeného území (také jako výše při ochraně ZPF preferována lesní rekultivace, popř. samovolná sukcese území), používat vhodných technických prostředků, technologií

⁴³ § 9 odst. 5 písm. f) ve spojení s § 4 odst. 3 platného zákona o ochraně ZPF

⁴⁴ Les [online]. mzp.cz, [cit. 31. října 2023]. Dostupné na https://www.mzp.cz/cz/les_projekt

a biologicky odbouratelných hydraulických kapalin a činit účinná opatření k zabránění úniku látek poškozujících les a přírodní prostředí.⁴⁵

⁴⁵ § 13 odst. 2 a 3 zákona o lesích

2 Historický vývoj horního práva ve vztahu k obnově krajiny

2.1 Počátky vývoje horního práva

Již ve 13. století vyvstala potřeba první psané právní úpravy v souvislosti s rozvojem dobývání stříbronosných rud. Nejstaršími psanými prameny horního práva jsou privilegium krále Václava I. a markrabího Přemysla zvané *Iura montium et montanorum*, které kladlo důraz na ochranu báňských podnikatelů, tedy horníků⁴⁶ a *Ius regale montanorum* (dále jen „IRM“) vydaný králem Václavem II. kolem roku 1300, jež zdůrazňoval spíše zájmy státu. IRM se inspiroval obsahem jihlavského práva, které pozměňuje a významně doplňuje.⁴⁷ Do 16. století, kdy byl vydán jáchymovský řád, bylo IRM užíváno na celém území našeho státu, a i poté přetrvávalo v praxi báňských úřadů jako inspirační zdroj až do začátku platnosti obecného horního zákona v roce 1854.⁴⁸

2.1.1 19. století

Pozornost bude nyní věnována zákonu č. 146/1854 ř. z., obecnému hornímu zákonu, ve znění zákona č. 67/1951 Sb. účinném ke dni 30. července 1951 (dále jen „obecný horní zákon“), vydanému Františkem Josefem I. císařským patentem dne 23. 5. 1854 pro celou rakousko-uherskou monarchii.

Jedná se o velmi zpracovanou právní normu, vybudovanou na principu horní svobody, tedy rovného přístupu k báňskému podnikání, kdy ani stát neměl výhradní právo k vyhrazeným nerostům⁴⁹. Ačkoliv nezůstal beze změn, jeho velký přínos lze nalézt v komplexní úpravě od průzkumu ložiska, přes dobývání nerostů, až po některé otázky hornického podnikání, státního dozoru a udělování sankcí za porušení zákona.⁵⁰

V hlavě čtvrté obecného horního zákona se hovoří o tom, že každý majitel pozemku je povinen postoupit za přiměřené odškodnění pozemky, které hornický podnikatel potřebuje, aby je užíval k hornickému provozu. Lze v tom vidět analogii dnešního vyvlastnění upraveného primárně v čl. 11 odstavce 4 Listiny základních práv a svobod⁵¹, které je možné jen na základě zákona, ve veřejném zájmu a za náhradu.

⁴⁶ JANGL, Ladislav. České horní právo 1. Horní zákony. 1977, s. 7

⁴⁷ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 11. díl. Praha: J. Otto, 1897, s. 620

⁴⁸ BÍLEK: *Ius regale montanorum*, str. 6-7

⁴⁹ MAKARIUS, Roman. České horní právo. Díl 1. Ostrava: Montanex a.s., 1999, s. 14

⁵⁰ URBANEC, Vítězslav. Historický význam obecného horního zákona z roku 1854 [online]. slon.diamo.cz, datum neuvédno [cit. 25. března 2023]. Dostupné na <<https://slon.diamo.cz/hpvt/2014/T/T%2001.pdf>>

⁵¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Mohli bychom se domnívat, že v hlavě čtrnácté, za prohlášením propůjčených dolových nebo povrchových měř jako opuštěných a zaniklých báňských povolení⁵², budou ustanovení zaobírající se budoucností takto opuštěných kutacích děl; není tomu však tak. Píše se, že pokud zanikne kutací povolení, ať už uplynutím doby, vzdáním se kutěře, opuštěním kutacího díla či zbavením oprávnění za trest, zanikají tím i všechna práva bez zvláštního rozhodnutí (§ 251 obecného horního zákona).⁵³ Lze se proto domnívat, že zaniká rovněž následná odpovědnost báňských podnikatelů za poškozené pozemky.⁵⁴

2.2 První snahy o rekultivaci krajiny

První zmínku o snaze začlenit povinnost uvedení terénu po těžbě do původního stavu máme z roku 1892, kdy byla Říšské radě ve Vídni předložena osnova zákona o povinné rekultivaci.⁵⁵ Tento zákon však přijat nebyl. Mnoho zdrojů uvádí⁵⁶, že již v obecném horním zákoně nalezneme povinnost napravit pozemek k jeho původnímu účelu po skončení těžby, nicméně po podrobném prostudování dokumentu se domnívám, že tomu tak výslovně není.

Během let před rokem 1918 nebyla rekultivace legislativně zakotvena, byla řešena sporadicky, a především jako odškodnění původním majitelům, obnovou polí či lesů. Recepční zákon č. 11/1918 Sb. z a n., vydaný v souvislosti s nově vzniklou Československou republikou, převzal obecný horní zákon, a tak na žádné změny nedošlo.⁵⁷ Až v období první republiky je v rekultivačních souvislostech patrná častá legislativní iniciativa.

V roce 1938 se (opět) MZe s podporou Živnobanky pokusilo o uzákonění rekultivací; se svým návrhem však neuspělo. Spolu s tímto návrhem zákona bylo prosazováno založení Rekultivační družstevní společnosti. Té by majitelé dolů bezúplatně na dobu 30 let pronajali těžbou opuštěnou a devastovanou půdu a zmíněná společnost by měla povinnost její rekultivace, kdy snahou bylo současně s rekultivací řešit i vysokou nezaměstnanost.⁵⁸ Jedním z problémů, který legislativní ukotvení tohoto řešení mařil, byla skutečnost, že těžební podnikatelé byli převážně vlastníky oněch pozemků

⁵² JANGL, Ladislav. České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu. Praha: Národní technické muzeum, 2010, s. 191

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Srov. platný horní zákon, resp. úprava likvidace dolu nebo lomu, opuštěná důlní díla

⁵⁵ ŠTÝS, Stanislav. Rekultivace. Mostecké listy, roč. 10, č. 1, s. 4.

⁵⁶ PROCHÁZKA, Vratislav. Poslední hnědouhelný důl v ČR. [online]. slon.diamo.cz, [cit. 20. srpna 2023]. Dostupné na <https://slon.diamo.cz/hpvt/2010/tradice/T_10.pdf>

⁵⁷ MAKARIUS, Roman. České horní právo. Díl 1. Ostrava: Montanex a.s., 1999, s. 15

⁵⁸ ŠTÝS: Rekultivace, s. 4

pokrývajících důlní míry a měli tak zájem na neekonomičtějším využitím jejich pozemků, což představovalo vydobytí maxima nerostných surovin na úkor ceny daného pozemku.⁵⁹

2.3 Druhá polovina 20. století

Prvním poválečným rekultivačně orientovaným dokumentem bylo usnesení vlády ČSR č. 490 ze dne 2. 3. 1955⁶⁰. K jeho vydání vládu vedl úkol podstatně rozšířit a plně využít plochu orné půdy vytyčený na sjezdu KSČ pro zvýšení zemědělské výroby. V části I., písm. A), bodě 1. usnesení vlády ČSR č. 490 z roku 1955 vláda nařizuje *přísně dbát zájmu ochrany zemědělské, a především orné půdy při (...) těžbě surovin*; ve 3. bodě pak *povinnost učinit potřebná opatření, aby při výstavbě, povrchové těžbě uhlí a hornin apod. byla ornice odebrána, přemístěna a uložena tak, aby bylo umožněno její využití pro zemědělskou výrobu*. Ve 4. bodě pak nařizuje *počítat při zpracování projektové a rozpočtové dokumentace s přemisťováním a využitím ornice a s rekultivací pozemků po skončení zemních prací*.⁶¹

Horní zákon č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství, ve znění zákona č. 40/1964 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1964 ([dále jen „horní zákon z roku 1957“](#)), který s rekultivací pozemků již výslovně počítá, nahradil více než sto let starý rakouskouherský obecný horní zákon, který, ač z [větší míry většiny](#) již nevyužitelný⁶², do té doby zůstal účinným. Současně derogoval i veškeré horní knihy.⁶³ Paragraf 32 odstavce 2⁶⁴ říká, že [\[...\]](#) při dobývání musí těžební podnik učinit všechna hospodářsky odůvodněná opatření, aby bylo zabráněno zbytečným škodám na pozemcích a usnadněny půdní úpravy za účelem jejich rekultivace. Z dikce tohoto ustanovení lze vyvodit jakousi snahu zákonodárce ochránit pozemek pro jeho možnou hospodářskou hodnotu. [Zároveň ochrana půdy není dostatečná a její poničení není tímto vyloučeno, snad jen se, na tomto místě, vede těžební podnik k vědomému nakládání se skrývkou pro její pozdější co nejefektivnější využití](#).

Paragrafy 34-36 tohoto zákona řeší střety zájmů; tedy kolizi zájmu na ochraně kulturního dědictví (povrchového objektu), jedné ze složek životního prostředí – vody atd. a zájmu na dobývání

⁵⁹ ŠTÝS, Stanislav a kol. Rekultivace území postižených těžbou nerostných surovin. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1981, s. 55

⁶⁰ ŠTÝS, Stanislav. Sborník Tvář naší země – krajina domova, Krajina z pohledu dnešních uživatelů. Praha: Jaroslav Bárta, Studio JB pro Českou komoru architektů, 2001, s. 150

⁶¹ Usnesení vlády republiky československé č. 490 ze dne 2. března 1955, o rozšíření a plném využití orné a zemědělské půdy

⁶² [Dekret presidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících, znárodnující těžební podniky a ložiska nerostů; Ústava 9. května 1948 a její § 148 a § 152 určující nerostné bohatství a jeho těžbu pouze a jenom za národní majetek a opravňující jen stát v tomto oboru podnikat; a další právní předpisy](#)

⁶³ § 55 odst. 1 horního zákona z roku 1957

⁶⁴ § 32 odst. 2 horního zákona z roku 1957

ložiska, resp. na jeho co nejhospodárnější vydobytí (§ 18 odst. 2 horního zákona z r. 1957). Stanoví zde, že těžební společnost (tj. organizace) může v plánování otvírky, přípravy a dolování pokračovat jen pokud zájem na ochraně povrchových objektů obecně užitečných, objektů a zařízení důležitých pro plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství nebo chráněných kulturních památek, odtokové poměry vodních toků nebo užívané vodní zdroje nepřevýší zájem na plánované těžbě a racionálním vydobytí ložiska.⁶⁵ V této souvislosti je potřeba poukázat ještě na § 15 tohoto zákona, na který je zde navázáno. Zákonodárce tam pojednává o výstavbě těžebních podniků. Těmi se rozumí stavby, důlních díla a zařízení potřebná k otevření a vydobytí ložiska.⁶⁶ Již v této fázi se klade důraz (mimo jiné) na vyřešení kolize obecných zájmů souvisejících s touto výstavbou, ale i těžbou samotnou, a to v rámci plánovací a projektové přípravy.⁶⁷ V § 36 horního zákona z r. 1957 se těžebnímu podniku ukládá povinnost před zastavením provozu v hlavních důlních dílech vypracovat a předložit státní báňské správě ke schválení plán jejich zajištění nebo likvidace. (...)⁶⁸

Paragraf 52 horního zákona z r. 1957 obsahuje následky rekultivace půdy a její provedení jako závěrečné fáze při těžbě [a navazuje tak na § 32 odst. 2 tohoto zákona \(viz výše\)](#). K dosažení obnovy výnosnosti zemědělské a lesní půdy a ozdravení krajiny ~~bylo je~~ zapotřebí terénních úprav pro její způsobilost k pozdějšímu obdělávání. Tyto úpravy ~~pak a první osázení~~ zajišťovala těžební organizace, která půdou svou činností narušila.⁶⁹ [Těžební organizaci je dána možnost zajistit obnovu půdy prostřednictvím jiné organizace, na kterou pro tyto účely převede správu příslušných nemovitostí \(po skončení rekultivace převod na organizace určené výkonným orgánem krajského národního výboru; ty mohou ovšem část půdy, kterou nepotřebují, popřípadě odevzdat jednotným zemědělským družstvům do trvalého užívání nebo ji podle příslušných předpisů zcizit pracujícím ke zřízení rodinných domků⁷⁰\).](#)

[V důvodové zprávě k tomuto zákonu v souvislosti s rekultivacemi je uvedena příčina absence úpravy \(a\)sanace na tomto místě, kdy asanace vyžaduje rozsáhlejší zásahy do krajiny, a proto je řešena v rámci úpravy územního plánování. Asanace krajiny byla zakotvena prvně v zákoně č. 280/1949 Sb., zákon o územním plánování a výstavbě obcí \(dále jen „zákon č. 280/1949 Sb.“\). Důvodová zpráva k hornímu zákonu z r. 1957 se tedy opírá o úpravu zákona č. 280/1949 Sb., kdy bylo v jeho § 17 odst.](#)

⁶⁵ § 34 odst. 1 horního zákona z roku 1957

⁶⁶ Tedy nutné pojmové odlišení od těžební organizace/ společnosti

⁶⁷ § 15 horního zákona z roku 1957

⁶⁸ § 36 odst. 1 horního zákona z roku 1957

⁶⁹ § 52 zákona horního zákona z roku 1957

⁷⁰ [Důvodová zpráva k zákonu č. 41/1957 Sb., zákon o využití nerostného bohatství \(horní zákon\) \[online\]. \[cit. 18.09.2023\]. Dostupné z: \[https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0157_03.htm\]\(https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0157_03.htm\)](#)

1 ustanoveno, že území, na němž vznikly (...) lidskou činností (...) závady v útvary nebo povrchu půdy (sesouvání svahu, zbahnění půdy, poddolování a j.), je třeba upravit ve shodě se směrným nebo podrobným plánem (asanace krajiny). Ve třetím odstavci je mimo jiné upraveno financování asanace krajiny tak, že ji hradí stát, který může požadovat přiměřený příspěvek od osob, z jejichž činnosti závady vznikly nebo kterým z úpravy vzejde užitek.

Na tento ~~právě zmiňovaný nový~~ horní zákon – o dva roky později navázal **zákon č. 48/1959 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu** (dále také jen „zákon o ochraně ZPF z roku 1959“), který těžebními organizacím v šesti bodech paragrafu 9 ukládal současně s generelem těžby vypracování generelů zahlazení následků dolování na povrchu a rekultivace těžbou dotčených pozemků, před zábohem pro těžbu odděleně skrývat ornici, případně i hlouběji uložené kultivace schopné zeminy, které pak využívat k rekultivaci. Dále měly podniky povinnost ukládat odklizové hmoty přednostně ve vytěžených prostorech a na plochách horších jakosti vyňatých pro tyto účely ze zemědělského půdního fondu. Také již v průběhu těžby provádět stavbu výsypky tak, aby tvarem, složením zemin a vodními poměry byla připravena pro rekultivaci. A těžebními podnikům jednoznačně ukládal na svůj náklad provést rekultivaci půdy do takové úrovně, která odpovídala stavu průměrné úrodnosti. – Po zastavení provozu byly nuceny neprodleně dokončit půdní úpravy pozemků za účelem jejich rekultivace a plán těchto úprav předložit ke schválení výkonnému orgánu okresního národního výboru. Obdobným způsobem byly pak rekultivační povinnosti začleňovány do celé řady speciálních zákonů a jejich novel.⁷¹

Všeobecná část důvodové zprávy poukazuje na rapidní zmenšení plochy zemědělské půdy během válečných i poválečných let a vyčítá těžebními podnikům jejich nevhodné nakládání s půdou (kupříkladu neprovádění skrývky ornice, kdy větší část odklizových zemin je ukládána na haldy a není používána k zasypávání vytěžených prostorů). Vysvětluje se, že nákladnost rekultivačního procesu může být snížena, pokud budou při těžbě plánovitě ukládány odklizové zemin tak, aby byla umožněna rekultivace vytěžených prostorů, tj. bude-li plán rekultivace skutečně součástí plánu těžby. Rekultivace pozemků předpokládá rekultivační statky u báňských podniků, které by mohly provádět soustavnou rekultivaci.⁷² Obdobným způsobem byly pak rekultivační povinnosti začleňovány do celé řady speciálních zákonů a jejich novel.⁷³

V letech 1958–1960 byl v rámci Severočeské hnědouhelné pánve (dále jen “SHP”) vypracován generel rekultivací (tzn. plán), který byl v době svého vzniku světovým unikátem. Byl věcným podkladem pro územní plán SHP. Obsahoval výčet způsobů rekultivací, které byly vždy schvalovány

⁷¹ ŠTÝS, Stanislav a kol. Proměny severozápadu. Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 47

⁷² Důvodová zpráva k zákonu č. 48/1959 Sb., zákon o ochraně zemědělského půdního fondu [online]. [cit. 18.09.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0312_01.htm

⁷³ ŠTÝS, Stanislav a kol. Proměny severozápadu. Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 47

příslušnými okresními národními výbory a Ministerstvem zemědělství a výživy. V rámci rekultivací zemědělských byla vytvářena nejen nová orná půda, ale také např. louky pastviny; v rámci lesnických rekultivací byly zakládány nejen produkční lesy, ale i různé typy lesů účelových, v okolí měst parky, v krajině rozptýlená zeleň podél komunikací. Specifikou české rekultivační koncepce je uplatnění značného podílu ostatních rekultivací, které navíc mají i sociální motivaci.⁷⁴

V šedesátých letech minulého století právní úpravu tohoto zaměření dotvořil zákon č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon) (dále také jen „**zákon o lesích a lesním hospodářství**“) nahrazující dosud platný lesní zákon z roku 1852 č. 250 ř. z. Co se rekultivační problematiky týče, tak obsahově se inspiroje zákonem o ZPF z padesátých let, kdy se též klade důraz na šetrné skrytí kulturní vrstvy půdy pro její následné využití, pokud už k tomu nutně musí dojít (srov. § 9 zákona o ochraně ZPF z roku 1959 a § 7 zákona o lesích a lesním hospodářství). V závěrečných ustanoveních tohoto zákona se ruší rekultivační ustanovení horního zákona z roku 1957, pokud upravují rekultivaci lesní půdy.⁷⁵

Významnější novelizace se ještě v šedesátých letech dočkal již zmiňovaný zákon o ochraně ZPF. Nový zákon č. 53/1966 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu (dále také jen „**zákon o ochraně ZPF z roku 1966**“) zaváděl ex ante ochranu ZPF, kdy v § 9 ukládal organizacím povinnost řídit se při zpracovávání návrhů na stanovení dobývacích prostorů podle zvláštních předpisů zásadami ochrany zemědělského půdního fondu (§ 7 a § 7a) a jsou povinny navrhnout a zdůvodnit takové řešení, které je z hlediska ochrany ZPF a ostatních společenských zájmů nejvýhodnější; přitom vyhodnocují předpokládané ztráty na zemědělské výrobě s přihlédnutím k možnostem rekultivace a odvozy za odnětí půdy této výrobě, a to ve srovnání s jiným možným řešením. V § 11, který se věnuje ochraně ZPF při těžební a průmyslové činnosti, byl upraven odlišně postup před koncem těžby, resp. před zrušením provozu, kdy předchozí zákon o ZPF hovořil o předložení plánu na dokončení půdních úprav pozemků za účelem jejich rekultivace ke schválení výkonnému orgánu okresního národního výboru po zastavení provozu. Oproti tomu zákon o ochraně ZPF z roku 1966 se zlehka přiblížil myšlence urychlení obnovy krajiny po zastavení těžby tím, že plán na dokončení půdních úprav prací na zahlazení následků těžby požaduje po organizacích předložit orgánu ochrany ZPF ke schválení ještě před zrušením provozu. Nově též došlo k začlenění hmotného postihu těch, v jejichž zájmu se zemědělská půda zemědělské výrobě odnímá, což je promítnuto i v platném zákoně o ochraně ZPF

⁷⁴ ŠTÝS, Stanislav. Sborník Tvář naší země – krajina domova, Krajina z pohledu dnešních uživatelů. Praha: Jaroslav Bárta, Studio JB pro Českou komoru architektů, 2001, s. 150–151

⁷⁵ § 57 odst. 2 zákona o lesích a lesním hospodářství

z roku 1992 v podobě odvodů za odnětí půdy ze ZPF (část VI. zákona ČNR č. 334/1992 Sb.), jejichž myšlenka je podobná, přičemž označení již neevokuje sankci za jakési „trestné“ počinání.

V sedmdesátých letech minulého století nahradil **zákon č. 138/1973 Sb., o vodách** (vodní zákon), ve znění zákona č. 58/1998 Sb. účinném ke dni 1. července 1998, zákon č. 11/1955, o vodním hospodářství, ve znění ve znění zákona č. 12/1959 Sb. účinném ke dni 14. března 1959. Na základě § 13 odst. 1 písm. e) daného zákona bude zapotřebí souhlasu ke stavbám a k dobývání nerostů, jakož i k zemním pracím v zátopových územích, v chráněných oblastech přirozené akumulace vod (§ 18), a v povodích vodárenských toků v ochranných pásmech (§ 19). Ve třetím odstavci stejného paragrafu je určena nutná podmínka předložení souhlasu vodohospodářského orgánu pro vydání povolení ke stavbám, zařízením nebo činnostem, uvedeným v odstavci 1, podle jiných právních předpisů.

2.4 Aktuální právní úprava (od 80. let minulého století)

2.4.1 Platný horní zákon

V důvodové zprávě k předrevolučnímu zákonu č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, je vyjadřována spokojenost s momentální úpravou rekultivací mimo horní zákon – v zákoně o ochraně ZPF z roku 1966 a zákoně č. 61/1977 Sb., o lesích (popř. v prováděcích předpisech k těmto zákonům), proto to tak zůstává upraveno i nadále.

Zajímavější je pak novelizace tohoto horního zákona zákonem ČNR č. 541/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) (dále jen „zákon č. 541/1991 Sb.“), který mimo jiné vložil onen pátý odstavec do § 31, a tedy stanovil, že *organizace je povinna zajistit sanaci všech pozemků dotčených těžbou. Sanace pozemků uvolněných v průběhu dobývání se provádí podle plánu otvírky, přípravy a dobývání. Za sanaci se považuje odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur.* Rekultivaci společně se sanací do tohoto pátého odstavce zakomponovala až novela z roku 1993 (zákon č. 168/1993 Sb.). Na pátý odstavec přímo navazoval šestý zakotvující povinnost vytváření rezerv na činnosti uvedené v odstavci pátém. Proto přidáním rekultivace do pátého odstavce byl zaručen dostatek finančních prostředků ke včasnému a řádnému vypořádání důlních škod.⁷⁶

Přijetím zákona č. 157/2009 Sb., o nakládání s těžebním odpadem a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o těžebních odpadech“) byl pátý odst. § 31

⁷⁶ [Důvodová zpráva k zákonu č. 168/1993 Sb.](#), kterým se mění a doplňuje zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění zákona České národní rady č. 541/1991 Sb. a zákona České národní rady č. 10/1993 Sb. [online]. [cit. 18.10.2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t021700.htm>

platného horního zákona rozšířen o povinnost monitorování úložného místa⁷⁷ po ukončení jeho provozu. Zákonem č. 88/2021 Sb. byl však monitoring úložného místa vyhrazených pro těžební odpady z tohoto paragrafu vypuštěn a nyní upraven pouze v zák. o těžebních odpadech.

Zákonem č. 498/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zák. č. 498/2012 Sb.“) byla provedena další novelizace platného horního zákona; tentokrát se týkala institutu vyvlastnění, kdy stát byl oprávněn dle § 31 odst. 4 písm. b) platného horního zákona ve znění pozdějších předpisů do 15. 1. 2013 *nabývat pro plnění úkolů stanovených tímto zákonem nemovitostí nebo práv k nemovitostem a rozhodnutím o vyvlastnění, popřípadě řízením užívacího práva; o vyvlastňovacím řízení platí zvláštní předpisy.* Toto oprávnění bylo tedy zák. č. 498/2012 Sb. odebráno; bylo tak zabráněno dalšímu omezování vlastnických práv majitelů nemovitostí v dobývacích prostorech. Do této chvíle, pokud nedošlo k dohodě mezi organizací a FO nebo PO, které jsou vlastníky dotčených pozemků a nemovitostí a převažoval-li veřejný zájem na využití výhradního ložiska nad oprávněným zájmem vlastníka pozemků a jiných nemovitostí, bylo možné danou nemovitost vyvlastnit. Pozitivní dopad ve zrušení možnosti vyvlastnění v této souvislosti je spatřován v možnosti obyvatelů měst a obcí, majitelů pozemků a nemovitostí dotčených těžebními aktivitami domoci se řádného odškodnění nebo finančního vyrovnání v případě potřeby řešení střetů zájmů s těžebními organizacemi, kdy v některých případech bude možno zcela eliminovat předpokládané negativní důsledky hornické činnosti na krajině a životním prostředí a odstranit překážky stavebního rozvoje.⁷⁸ S požadavkem na „obživnutí“ této materie se musel vypořádat i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 5. 8. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 26/13. Ústavní soud shledal žádost o navrácení institutu vyvlastnění do platného horního zákona jako nepřijatelnou, a to kvůli jeho roli jako zákonodárce negativního, nikoli pozitivního, jak bylo žádáno.⁷⁹ K tomuto usnesení připojila své odlišné stanovisko i soudkyně Kateřina Šimáčková, s jejíž argumentací nemohu než souhlasit. Vysvětluje, čeho chtěli stěžovatelé docílit – tedy uznání potřebnosti institutu vyvlastnění z důvodu možného ohrožení naplnění povinnosti státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství ve smyslu čl. 7 Ústavy ČR, také i z hlediska případného zneužívání vlastnického práva majiteli nemovitostí.⁸⁰

⁷⁷ Definice úložného místa a více k těžebním odpadům v podkapitole níže

⁷⁸ [Důvodová zpráva k zákonu č. 498/2012 Sb.](#), kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů [\[online\]. \[cit. 18.10.2023\]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?id=96583>](#)

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2014, sp. zn. Pl. ÚS 26/13, bod 21-27

⁸⁰ Odlišné stanovisko Kateřiny Šimáčkové k nálezů Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2014, sp. zn. Pl. ÚS 26/13

Zákon č. 88/2021 Sb. provedl hned několik změn ovlivňujících budoucí rekultivace a sanace pozemků dotčených těžbou nerostných surovin. Jak již bylo v pojmosloví nastíněno, v § 31 odst. 5 platného horního zákona předefinoval pojem sanace, kdy za její součást prohlásil i technickou likvidaci dolu nebo lomu. Nově již není součástí § 31 povinnost vytváření rezerv finančních prostředků k zajištění sanačních a rekultivačních prací. Rezervy peněžních prostředků zákon č. 88/2021 Sb. zcela přesunul do § 37a, kdy vedle rekultivací a sanací vzpomenu i vypořádání důlních škod, na jejichž zajištění se rezervy vytváří.

V souvislosti s přijetím zákona č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „nový stavební zákon“) došlo k přijetí ještě tzv. změnového zákona č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „změnový zákon“), který ve velké míře novelizoval právě i horní předpisy. Samotný platný horní zákon byl rozšířen o § 32a⁸¹ stanovující, že organizace a PO a FO, které žádají o stanovení dobývacího prostoru, o povolení otvírky, přípravy a dobývání nebo povolení likvidace důlních děl a lomů, prověřují možnost rekultivace území přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území. Tato novela platného horního zákona nabude účinnosti od 1. 1. 2024.

2.4.2 Vodní zákon

Ochranu povrchové a podzemní vody zajišťuje zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „vodní zákon“ nebo „zákon o vodách“).

Co se týče ochrany vody v souvislosti s těžební činností, tak je třeba z hlediska platného horního zákona, vodního zákona majícího postavení lex generalis a zákona stavebního objasnit problematiku nakládání s vodami v souvislosti s hornickou činností a po ní, důlních vod a také vodních děl (pravděpodobně nádrží) jako následků hydrické rekultivace.

K nakládání s vodami, např. k jejich odběru, je třeba vydání povolení k nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami.^{82 83} Avšak na základě § 8 odst. 3 písm. f) vodního zákona a § 40 odst. 2 písm. a) platného horního zákona je těžební organizace oprávněna k užívání důlních vod při hornické činnosti pro její vlastní potřebu nebo k vypouštění důlních vod. Časově je užívání důlních

⁸¹ § 32a platného horního zákona

⁸² § 8 odst. 1 vodního zákona

⁸³ Náležitosti žádosti o povolení k nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami nebo jeho změnu stanoví vyhláška č. 183/2018 Sb., o náležitostech rozhodnutí a dalších opatření vodoprávního úřadu a o dokladech předkládaných vodoprávnímu úřadu, ve znění pozdějších předpisů, v § 2 a příloze 1

vod organizací tedy omezeno probíhající hornickou činností⁸⁴ a při činnosti prováděné hornickým způsobem tato výjimka z povolovacího procesu pro těžební organizace neplatí. Odstavec třetí § 40 platného horního zákona doplňuje povinnost organizace pečovat o důlní vody a hospodárně je využívat.

Právně není vyřešeno postavení důlních vod v době po ukončení hornické činnosti, tzn. po skončení likvidace dolu. Legální definice důlních vod v odstavci 1 § 40 platného horního zákona⁸⁵ důlní vody neváže na hornickou činnost, a tak pravděpodobně důlními vodami zůstávají i po ukončení hornické činnosti (kdy však již zaniká oprávnění organizací s nimi nakládat).⁸⁶ Toto potvrdil i odborník Ing. Jiří Lašek pracující pro DIAMO, s.p. (dříve samostatný státní podnik PKÚ), kdy vody čerpané z podzemí vrty vzniklými pro hornickou činnost, se i nadále nazývají vodami důlními, a stát (prostřednictvím DIAMO, s.p.) s nimi nadále bezplatně disponuje.⁸⁷

Pro ilustraci jezero Milada na severu Čech vzniklo zatopením zbytkové těžební jámy lomu Chabařovice. Jeho napouštění bylo z počátku realizováno požárním vodovodem z nádrže Kateřina dopouštěné vlastními důlními vodami. Dalším zdrojem vody byl přelivový vrt na severní straně jezera. Napouštění bylo ukončeno dosažením plánované provozní hladiny.⁸⁸ Nyní jezero stále zásobuje podzemní důlní voda prostřednictvím přelivových vrtů.

Právě takováto jezera jsou právně vodním dílem (vodní nádrž), která se řídí § 55 a násl. vodního zákona. Fakticky však dle Ing. Laška se by o vodní nádrž jednat nemohlo, jelikož obsahově do pojmu nezapadá. Těžební organizace během hornické činnosti problematiku samotného vodního díla a s ním související legislativy otevírá až v rámci likvidace, kdy je již jáma po těžbě napuštěná. Dle názoru Ing. Laška je úprava horního zákona a na něj právě navazujícího zákona vodního značně zastaralá a praxe organizací v součinnosti se státní báňskou správou odpovídá aplikaci nevyhovující socialistické právní normy.⁸⁹

Paragraf 55a vodního zákona v odstavci 1 stanoví, že při povolování záměru vodních děl, jejich změn, změn jejich užívání a jejich odstranění musí být součástí žádosti podle zvláštního zákona

⁸⁴ § 2 zákona o hornické činnosti

⁸⁵ Důlními vodami jsou všechny podzemní, povrchové a srážkové vody, které vnikly do hlubinných nebo povrchových důlních prostorů bez ohledu na to, zda se tak stalo průsakem nebo gravitací z nadloží, podloží nebo boku nebo prostým vtékáním srážkové vody, a to až do jejich spojení s jinými stálými povrchovými nebo podzemními vodami.

⁸⁶ VÍCHA, Ondřej. Horní zákon. Zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 425

⁸⁷ Osobní konzultace s Ing. Jiřím Laškem dne 29. 11. 2023

⁸⁸ O jezeře. [online]. jezeromilada.cz, 29. července 2014 [cit. 26. listopadu 2023]. Dostupné na <<https://www.jezeromilada.cz/o-jezere>>

⁸⁹ Op. cit. pozn. č. 91

stanovisko správce povodí. Působnost stavebního úřadu ve věcech vodních nádrží s celkovým objemem nad 1000000 m³ nebo s výškou vzduší nad 10 m ode dna základové výpusti vykonává krajský stavební úřad (obecní stavební úřad pak ve všech případech vodních děl, kde nevykonává působnost krajský stavební úřad)^{90, 91}

Povolování vodních děl by se řídilo dle § 15 vodního zákona, dle něhož je k provedení vodních děl třeba povolení vodoprávního úřadu⁹². Od ledna násl. roku bude třeba jen povolení záměru dle nového stavebního zákona. Paragraf 115 odst. 1 vodního zákona říká, že pokud vodní zákon nestanoví jinak, postupují vodoprávní úřady při řízení o věcech upravených vodním zákonem podle stavebního zákona, jde-li o rozhodování týkající se vodních děl a vodohospodářských úprav. Z důvodu zaměření této práce na právní stránku rekultivací obecně, nebudu se správními řízeními související s vodními díly nyní více podrobně zabývat.

Vlastníkem vodních nádrží jsou vlastníci pozemků, na nichž se daná vodní nádrž rozkládá. Opět tedy musím navázat předrevoluční praxi, kdy docházelo k plošnému vyvlastnění pozemků státem za zanedbatelnou náhradu a konkrétně tedy jezero Milada je nyní ve vlastnictví státu – spravováno státním podnikem DIAMO, s.p. (částečně je situace odlišná např. v případě jezera Most nebo Bílina).

Paragraf 104 odst. 3 a 4 vodního zákon, ve znění účinném od 1. 1. 2024 a navazuje na novou úpravu JES, kdy určuje, že ve správních řízeních vedených podle zákona o ochraně PaK, horního zákona a zákona o hornické činnosti lze vydat rozhodnutí nebo učinit jiný úkon jen na základě závazného stanoviska vodoprávního úřadu, pokud mohou být dotčeny zájmy podle tohoto zákona. Závazné stanovisko podle tohoto ustanovení se vydává jen tehdy, pokud se neuděluje souhlas podle § 17 vodního zákona. Avšak jedná-li se o záměr vyžadující jednotné environmentální stanovisko, závazné stanovisko se nevydává.⁹³

2.4.3 Zákon o ochraně přírody a krajiny

Zákon o ochraně přírody a krajiny z roku 1992 nahradil zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění zákona č. 65/1986 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1987, který ochraňoval jen určenou část přírody (§ 2 odst. 1 tohoto zákona). Koncepce „nového“ zákona o ochraně přírody a krajiny

⁹⁰ § 34a odst. 2 nového stavebního zákona

⁹¹ § 34 písm. a) bod 4. nového stavebního zákona

⁹² § 15 odst. 1 vodního zákona

⁹³ § 104 odst. 3 a 4 vodního zákona

vychází z předpokladu celistvosti a svébytnosti přírody, kdy klade důraz na ochranu celé přírody a krajiny.⁹⁴

Přírodě blízkou obnovu těžbou narušeného území (viz výše), resp. její legální definici, začleněnou do zákona o ochraně PaK poměrně nedávno zákonem č. 284/2021 Sb. (změnovým zákonem), definuje jako obnovu přírodně hodnotných ekosystémů na území narušeném těžbou ponecháním území samovolnému vývoji, popřípadě pomocí citlivých zásahů usměrňujících tento vývoj příznivě pro zvláště chráněné druhy organismů⁹⁵. Proč se tato změna stala součástí změnového zákona provázejícího nový stavební zákon, mi není jasné; ani, dle mého názoru poměrně stručná, důvodová zpráva k zákonu č. 284/2021 Sb. vložení písmene w) do § 3 nekomentuje, resp. neobsahuje.

Samovolná sukcese území zdevastovaného těžbou nerostných surovin nebyla po dlouhá léta upřednostňovanou, ba ani ve větším měřítku myslitelnou, variantou obnovy takového krajiny. U technické rekultivace (hydrická, zemědělská nebo lesnická) je přitom otázkou jejich ekonomická efektivita, kdy realizace technických rekultivací je mimořádně nákladná (hradí těžební organizace), ale drahá je i jejich následná údržba (hradí stát). A to i přesto, že širší využití ekologické obnovy bylo mnohokrát ze strany AOPK ČR⁹⁶, vědeckých institucí i nevládních organizací v minulosti navrhováno; až na výjimky byly tyto návrhy zahrnuty pouze ve strategických dokumentech. V Implementačním plánu Strategického rámce Česká republika 2030 je uvedena potřeba zajistit ochranu ploch přírodě blízké obnovy na narušených plochách. Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016–2025 toto zpřesňuje a u silně narušených až zcela zničených ekosystémů, kterými jsou kupř. povrchové doly, konstatuje, že je ponechání samovolné, spontánní sukcesí společně s vhodnými zásahy péče velmi vhodné.⁹⁷

Pešout a kol. tvrdí, že v SHP při plánování a realizaci konkrétních praktických opatření byla ekologická obnova uplatněna zatím jen maloplošně, experimentálně. Proto AOPK ČR v roce 2018

⁹⁴ [Důvodová zpráva k zákonu 114/1992 Sb.](https://www.psp.cz/eknih/1990cnr/tisky/t0497_07.htm), o ochraně přírody a krajiny. [online]. [cit. 1.11.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1990cnr/tisky/t0497_07.htm

⁹⁵ § 3 odst. 1 písm. w) zákona o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona, účinný od 1. 1. 2024

⁹⁶ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR jako státní instituce zajišťující odbornou i praktickou péči o přírodu a krajinu ČR

⁹⁷ PEŠOUT, Pavel a kol. Ekologická obnova hnědohelných velkolomů [online]. [casopis.ochranaprirody.cz](https://www.casopis.ochranaprirody.cz), 20. dubna 2021 [cit. 25. října 2023]. Dostupné na <<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/ekologicka-obnova-hnedouhelných-velkolomu>>

začala aktivně jednat s PKÚ, s.p. a energetickou skupinou Sev.en Energy AG o vymezení rozsáhlejších ploch ponechaných samovolnému vývoji.⁹⁸

Cílem dohody bylo vytipování ploch mimořádně cenných z hlediska biodiverzity a jejich dočasné vyloučení z plánů technických rekultivací. Po dohodě zpracuje AOPK ČR návrhy na jejich registraci jako významných krajinných prvků. Při připravované aktualizaci plánů sanace a rekultivace by pak zmiňované plochy měly být určeny k ekologické obnově či realizaci speciálního obnovného managementu (blokace určité fáze sukcese). Druhý cíl představuje určení rozsáhlé oblasti zasažené těžbou (řádově 5–10 km²), která bude ponechána samovolnému vývoji a vyhlášena v některé z národních kategorií zvláště chráněných území se stanoveným předmětem ochrany: ochrana přirozených procesů.⁹⁹

Podklady připravené AOPK ČR ve spolupráci s partnery uplatnilo MŽP v materiálu pro jednání vlády ČR. Ekologická obnova se tak po desetiletích diskusí stala rovnocennou variantou obnovy rozsáhlých částí posttěžební krajiny. Pro Českou republiku je to příležitost k naplnění závazků v rámci Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do r. 2030.¹⁰⁰

Změnový zákon v zákoně o ochraně PaK ještě doplnil § 4 o odstavec pátý (resp. nyní odst. šestý¹⁰¹) nařizující, že ke stanovení dobývacího prostoru, povolení hornické činnosti, povolení dobývání ložiska nevyhrazeného nerostu nebo povolení likvidace důlních děl a lomů je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody (dále také jen „org. OP“). Při vydávání souhlasu podle věty první, jakož i v dalších řízeních a při vydávání dalších stanovisek podle tohoto zákona, pokud se týkají hornické činnosti a sanací a rekultivací území po hornické činnosti, org. OP prověřují možnosti rekultivace území přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území, a je-li to možné a účelné, ve svých rozhodnutích a stanoviscích takovou obnovu podporují. Těžbou narušená území, na kterých probíhá přírodě blízká obnova, zaregistruje org. OP jako významný krajinný prvek. Jako významný krajinný prvek jim pak svědčí větší ochrana (viz § 4 odst. 2 zákona o ochraně PaK).

⁹⁸ PEŠOUT, Pavel a kol. Ekologická obnova hnědouhelných velkolomů [online]. casopis.ochranaprirody.cz, 20. dubna 2021 [cit. 16. listopadu 2023]. Dostupné na <<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/ekologicka-obnova-hnedouhelných-velkolomu>>

⁹⁹ Tamtéž: Nejvhodnější plocha byla z více důvodů identifikována v lomu ČSA (důvodem jsou rozsáhlé plochy s probíhající spontánní sukcesí ušetřené technických rekultivací, s význačnou biodiverzitou a výskytem ohrožených druhů, dále většinu pozemků v tomto velkolomu vlastní stát, takže nenastává problém s vlastnickými vztahy, a konečně je zde nízké procento dočasně vylázané zemědělské a lesní půdy.

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Po novele zákona o ochraně přírody a krajiny zákonem č. 364/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, ve znění pozdějších předpisů, který do § 4 zákona o ochraně přírody a krajiny vkládá odstavec 4

2.4.4 Stavební právo a JES

Důležitým přínosem pro proces povolování stavebních záměrů podle nového stavebního zákona č. 283/2021 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „nový stavební zákon“), je přijetí zákona č. 148/2023 Sb., o **jednotném enviromentálním stanovisku** (dále také jen „zákon o jednotném enviromentálním stanovisku“ nebo „zákon o JES“). Komentář k němu jsem se rozhodla zařadit na toto místo, i přes jeho souvislost se zákonem o posuzování vlivů na životní prostředí¹⁰² či jednotlivými složkovými zákony ochrany životního prostředí a začnu jím i tuto podkapitolu.

Jednotné enviromentální stanovisko (dále také jen „JES“) je nástrojem procesní integrace státní správy v oblasti ochrany životního prostředí, které se vydává ve formě závazného stanoviska podle správního řádu¹⁰³, a to pro všechny záměry povolované podle nového stavebního zákona, ať už jde o záměry vyžadující posouzení vlivů na životní prostředí nebo záměry ostatní, a další záměry, které podléhají posouzení vlivů na životní prostředí a následně jsou povolovány podle jiného než stavebního zákona, např. zákona horního.¹⁰⁴ V tomto druhém případě se bude jednat o tzv. následná řízení, neboli navazující řízení podle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o posuzování vlivů“ nebo „zákon o EIA“).¹⁰⁵ Tato navazující řízení jsou vyčtena v § 3 písm. g) zákona o EIA, kdy se bude jednat kupř. o řízení o povolení hornické činnosti, řízení o stanovení dobývacího prostoru, řízení o povolení činnosti prováděné hornickým způsobem nebo řízení o povolení k nakládání s povrchovými a podzemními vodami.

Z výčtu v § 3 písm. g) zákona o EIA a výše uvedeného lze dovodit, že JES má být podkladem mj. i pro správní řízení vedená orgány státní báňské správy podle horních předpisů v případě těžebních záměrů uvedených v příloze č. 1 k zákonu č. 100/2001 Sb. (body 79 a 81) a podléhajících posouzení vlivů záměru na životní prostředí.¹⁰⁶

Rozhodující je, aby mohly být závěry, včetně podmínek, uvedené v JES, převzaty do výroku následného rozhodnutí. Je nezbytné, aby správní orgán příslušný k vydání JES ještě před vydáním JES učinil úvahu, jaká řízení mohou následovat (k tomuto kroku si může vyžádat součinnost jiných správních orgánů, považuje-li to za nezbytné), a s ohledem na to stanovoval podmínky JES – v

¹⁰² Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ § 149 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁴ Enviromentální stanovisko [online]. mzp.cz, [cit. 31. října 2023]. Dostupné na https://www.mzp.cz/cz/jednotne_environmentalni_stanovisko

¹⁰⁵ § 1 zákona o jednotném enviromentálním stanovisku

¹⁰⁶ Tamtéž

opačném případě by hrozilo, že je nebude možné převzít do výroku následného rozhodnutí, což by vedlo k jejich nevyhmatelnosti a teoreticky až k nemožnosti realizovat záměr v souladu s právními předpisy, neboť ten je přípustný pouze za podmínek stanovených v JES. JES se vydává pouze jedenkrát jako podklad pro všechna myslitelná následná řízení. Není možné vydat pro vybrané následné řízení nové JES, případně již vydané JES pro jeho účely upravit.¹⁰⁷

V příloze č. 1 k Metodický pokyn k zavedení jednotného enviromentálního stanoviska do praxe správních orgánů¹⁰⁸ je uveden seznam správních úkonů zahrnutých do JES, kdy u každého správního úkonu v daném zákoně je uvedena poznámka, zda bude součástí JES, příkladmo lze uvést rozhodnutí o odnětí nebo o omezení orgánem státní správy lesů (§ 16 odst. 7 lesního zákona), závazné stanovisko vodoprávního úřadu (§ 104 odst. 4 zákona o vodách) nebo souhlas s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu (§ 21 odst. 3 platného zákona o ochraně ZPF).

V § 334a nového stavebního zákona je upraveno přechodné období, kterým se pro účely odstavců 2 a 3 rozumí období od 1. ledna 2024 do 30. června 2024 (...). Právě odstavec třetí informuje, že ve věcech týkajících se záměrů podle tohoto zákona se v přechodném období postupuje podle dosavadních právních předpisů s výjimkou věcí týkajících se vyhrazených staveb uvedených v příloze č. 3 k tomuto zákonu, staveb s nimi souvisejících a staveb tvořících s nimi soubor staveb. (...); tedy staveb, které mají sloužit otvírce, přípravě a dobývání ložisek, jakož i úpravě a zušlechtování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, a úložných míst pro těžební odpad (písm. n) přílohy č. 3 k novému stavebnímu zákonu).

Věcná novela nového stavebního zákona provedena zákonem č. 152/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění zákona č. 195/2022 Sb., a některé další související zákony zachovává tzv. „smíšený model“ veřejné správy na úseku územního plánování a stavebního řádu tvořený stavebními úřady na úrovni obcí a krajů a MMR jako ústředním orgánem státní správy na tomto úseku.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Metodický pokyn k zavedení jednotného enviromentálního stanoviska do praxe správních orgánů [online]. mzp.cz, 30. září 2023 [cit. 23. 11. 2023]. Dostupné na [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/jednotne_environmentalni_stanovisko/\\$FILE/OL-metodicky-pokyn-JES-20230930.pdf.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/jednotne_environmentalni_stanovisko/$FILE/OL-metodicky-pokyn-JES-20230930.pdf.pdf)

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ VÍCHA, Ondřej. Dopady nového stavebního zákona na české horní právo. Acta Iuridica Olomucensia, 2022, roč. 17, č. 3, s. 73-74

K povolování tzv. vyhrazených staveb¹¹⁰ (tzn. včetně staveb sloužících otvírce, přípravě a dobývání výhradních ložisek, skladů výbušnin nebo úložných míst¹¹¹) je příslušný Dopravní a energetický stavební úřad¹¹², k němuž nadřízeným správním orgánem je MPO¹¹³. Změnový zákon novelizující i platný horní zákon omezil pravomoci orgánu státní báňské správy tak, že nyní povoluje jen důlní díla a důlní stavby pod povrchem.¹¹⁴ Stavby, které mají sloužit otvírce, přípravě a dobývání ložisek, nebo úpravě a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, jakož i jejich změnu, užívání, změnu užívání nebo odstranění povoluje na žádost nebo v případech stanovených stavebním zákonem nařizuje z moci úřední stavební úřad na základě vyjádření obvodního báňského úřadu.¹¹⁵

V **novém stavebním zákoně** upravuje zapojení dotčených orgánů do procesu územního plánování paragraf 54, který v odstavci 1 stanoví, že dotčené orgány uplatňují **stanoviska**, která nejsou rozhodnutím ve správním řízení a jejichž obsah je závazný pro pořizování územně plánovací dokumentace, územních opatření nebo vymezení zastavěného území, není-li při řešení rozporů stanoveno jinak (ustanovení § 149 odst. 2 správního řádu, upravující obsah závazného stanoviska, se použije pro obsah stanovisek obdobně). V druhém odstavci pak doplňuje, že dotčené orgány uplatňují **vyjádření** k návrhu zadání územně plánovací dokumentace, vyhodnocení vlivů (viz. § 40 nového stavebního zákona¹¹⁶), návrhu zprávy o uplatňování územně plánovací dokumentace a návrhu zadání změny územně plánovací dokumentace (tuto formu by měly např. správní akty obvodního báňského úřadu – v případě povolování stavebních záměrů v chráněném ložiskovém území podle horního zákona^{117 118})

¹¹⁰ Příloha č. 3 k zákonu č. 283/2021 Sb., ve znění pozdějších předpisů, písm. n); vyhrazenými stavbami nejsou např. vodní díla (viz kap. 2.4.2)

¹¹¹ viz kapitola 2.4.5 - bude se postupovat podle nového stav. zákona už od začátku roku 2024 z důvodu zařazení do vyhrazených staveb

¹¹² § 33 odst. 2 písm. a) nového stavebního zákona

¹¹³ § 32b odst. 1 písm. a) nového stavebního zákona

¹¹⁴ § 23 odst. 1 platného horního zákona, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁵ § 23 odst. 3 platného horního zákona, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁶ § 40 nového stavebního zákona

¹¹⁷ VÍCHA, Ondřej. Dopady nového stavebního zákona na české horní právo. Acta Iuridica Olomucensia, 2022, roč. 17, č. 3, s. 90 – 91.

¹¹⁸ Např. § 18 odst. 1 nebo § 19 odst. 1 platného horního zákona ve znění zákona č. 293/2021 Sb. (změnového zákona)

2.4.5 Těžební odpady

Povinnost provádět sanační a rekultivační práce po ukončení provozu úložného místa¹¹⁹, na kterém byly ukládány těžební odpady¹²⁰, vyplývá ze zákona o těžebních odpadech (z. č. 157/2009 Sb.), který implementuje do českého právního řádu směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2006/21/ES ze dne 15. března 2006 o nakládání s odpady z těžebního průmyslu a o změně směrnice 2004/35/ES.

Jak je hned v úvodním § 1 odst. 2 písm. d) zák. o těžebních odpadech zakotveno, zákon se nevztahuje na hmoty získané při těžbě a úpravě nerostů podle zvláštního zákona, při vyhledávání nebo skladování nerostů (...), které jsou podle plánu otvírky, přípravy a dobývání (...) určeny pro sanační a rekultivační práce nebo jsou jejich součástí anebo jsou určeny pro zajištění nebo likvidaci důlních děl.

Na základě § 5 odst. 1 zákona o těžebních odpadech je provozovatel (těžební org.) povinen s ohledem na udržitelný rozvoj vypracovat plán za účelem minimalizace vzniku těžebního odpadu, jeho zpracování, využití a odstraňování a požádat o schválení plánu obvodní báňský úřad. Druhý odstavec tohoto paragrafu doplňuje, že plán musí obsahovat (mimo jiné) podmínky pro sanaci a rekultivaci území dotčeného provozem úložného místa.¹²¹ Náležitosti obsahu plánu a druhy příloh žádosti o schválení plánu (jejich obsah) stanoví vyhláška č. 429/2009 Sb., o stanovení náležitostí plánu pro nakládání s těžebním odpadem včetně hodnocení jeho vlastností a některých dalších podrobností k provedení zákona o nakládání s těžebním odpadem, ve znění pozdějších předpisů, ve svém § 12.¹²²

Provozovatel je povinen na činnosti související s nakládáním s těžebním odpadem v předstihu vytvářet rezervu finančních prostředků. Ustanovení pro tvorbu rezervy podle horního zákona¹²³ se použijí obdobně.¹²⁴ Návrh na vytvoření rezervy finančních prostředků se připojuje k povolení provozu úložného místa na základě § 8 odst. 2 písm. c) zákona o těžebních odpadech.

Řádné ukončení provozu úložného místa nenastává okamžikem, kdy dojde k ukládání těžebního odpadu, ale až okamžikem dokončení sanačních a rekultivačních prací, resp. vydáním povolení ukončení provozu úložného místa obvodním báňským úřadem. Řízení se zahajuje na žádost provozovatele, který k ní doloží zprávu o celkovém vyhodnocení úložného místa včetně způsobu jeho

¹¹⁹ legální definice úložného místa v § 2 odst. 2 písm. c) zákona o těžebních odpadech

¹²⁰ odpad, kterého se provozovatel zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se ho zbavit vznikající při ložiskovém průzkumu, těžbě, úpravě nebo při skladování nerostů a které podle zákona o odpadech náleží mezi odpady z těžby nebo úpravy nerostů (...) (§ 2 odst. 1 písm. a) zákona o těžebních odpadech)

¹²¹ § 5 odst. 2 písm. e) zákona o nakládání s těžebním odpadem

¹²² zmocnění dle § 25 odst. 2 zákona o těžebních odpadech

¹²³ § 37a platného horního zákona

¹²⁴ § 13 zákona o těžebních odpadech

zajištění a splnění opatření pro ukončení provozu a sanace a rekultivace.^{125 126} Organizace je v období po ukončení provozu úložného místa dále povinna provádět údržbu, monitorování, kontrolu a nápravná opatření po dobu stanovenou v povolení.^{127 128}

Vodní zákon ve svém § 17 odst. 1 písm. f) upravuje nutnost souhlasu vodoprávního úřadu ke stavbám, zařízením nebo činnostem, k nimž není třeba povolení podle tohoto zákona, které však mohou ovlivnit vodní poměry, a to k úložným místům pro nakládání s těžebním odpadem nebo k rozhodnutí o povinnosti shromažďovat a upravovat znečištěnou vodu a průsaky podle jiného právního předpisu. Avšak tento souhlas nebude nově od účinnosti zákona o JES potřeba, pokud se bude jednat o záměr vyžadující JES¹²⁹.

2.4.6 EIA

Na základě zákona o posuzování vlivů jsou vymezené záměry a koncepce, jejichž provedení by mohlo závažně ovlivnit životní prostředí, posuzovány z pohledu jejich vlivů na životní prostředí, kdy účelem posuzování vlivů na životní prostředí je získat objektivní odborný podklad pro vydání rozhodnutí, popřípadě opatření podle zvláštních právních předpisů, a přispět tak k udržitelnému rozvoji společnosti.¹³⁰

Paragraf 5 odst. 3 zák. o EIA blíže specifikuje, že při posuzování záměru se hodnotí vlivy na životní prostředí při jeho přípravě, provádění, provozování i jeho případné ukončení, popřípadě důsledky jeho likvidace a dále sanace nebo rekultivace území, pokud povinnost sanace nebo rekultivace stanoví zvláštní právní předpis (tedy platný horní zákon).

Pro těžbu nerostů jsou relevantní body 78, 79 a 81 přílohy č. 1 k zákonu o posuzování vlivů, kdy v dané příloze se vyčtené záměry dělí na ty, které podléhají posuzování vždy (kategorie I) a záměry, které podléhají posouzení vlivů na životní prostředí, pokud se tak stanoví ve zjišťovacím řízení (kategorie II). Bod 78 - Povrchová průmyslová zařízení k těžbě uhlí, ropy, zemního plynu a rud, včetně bituminových hornin na ploše od stanoveného limitu – podléhá zjišťovacímu řízení a příslušným orgánem je krajský úřad. Bod 79, tedy stanovení dobývacího prostoru a v něm navržená povrchová

¹²⁵ § 10 odst. 1 zákona o těžebních odpadech

¹²⁶ WEISSOVÁ, Martina. Vymezení těžebního odpadu a dispozice s ním [online]. advokatnidenik.cz, 21. dubna 2021 [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné na <https://advokatnidenik.cz/2021/04/21/vymezeni-tezebnio-odpadu-a-dispozice-s-nim/>

¹²⁷ VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2487

¹²⁸ § 10 odst. 4 zákona o těžebních odpadech

¹²⁹ § 17 odst. 7 vodního zákona

¹³⁰ § 1 odst. 2, 3 zákona o EIA

těžba nerostných surovin na ploše od stanoveného limitu podléhá posuzování vždy při rozloze dobývacího prostoru větší než 25 ha nebo při vytěžení minimálně 1 mil. tun za rok. Pak je příslušný orgán kraje. Nebo pokud je rozloha dobývací plochy od 5 ha do 25 ha (ev. množství nerostných surovin vytěžených za rok se bude pohybovat od 10 tis. tun do 1 mil.), bude zahájeno zjišťovací řízení, ke kterému bude příslušný těž orgán kraje. Stanovení dobývacího prostoru a v něm navržená hlubinná těžba, samotná hlubinná těžba v bodu 81 podléhá zjišťovacímu řízení, příslušný bude orgán kraje.

Zákonem č. 149/2023 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o jednotném environmentálním stanovisku, ve znění pozdějších předpisů, byl do § 1 zák. o EIA doplněn odstavec 4 určující, že záměry podléhající posouzení podle tohoto zákona jsou zároveň předmětem JES. Závazné stanovisko podle § 9a odst. 1 se v takovém případě vydává současně jako JES za podmínek stanovených tímto zákonem a jinými právními předpisy; to neplatí pro záměry, u nichž oznamovatel nepožádal o vydání JES.¹³¹

2.4.7 Zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě

Zákon o hornické činnosti, stejně tak jako platný horní zákon a ostatní související právní předpisy, vznikl především z potřeby nové právní úpravy, která vytvoří optimální podmínky pro zvýšenou ochranu a racionální využívání nerostného bohatství z důvodu růstu využití základních nerostných surovin při jejich omezených zdrojích.¹³²

Obsah v zákoně o hornické činnosti související s tématem této práce, jinak analyzovaný na tomto místě, konkrétně fáze při těžbě vyhrazených nerostů (hornické činnosti) a dobývání ložisek nevyhrazených nerostů (činnosti prováděné hornickým způsobem) blíže souvisejících se samotnou sanací, příp. rekultivací, budou rozebrány v poslední kapitole Analýza procesu rekultivace v horních předpisech.

¹³¹ § 1 odst. 4 zákona o EIA

¹³² [Důvodová zpráva k zákonu ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě \[online\]. \[cit. 30. 11. 2023\]. Dostupné z: \[https://www.psp.cz/eknih/1986cnr/tisky/t0054_03.htm\]\(https://www.psp.cz/eknih/1986cnr/tisky/t0054_03.htm\)](https://www.psp.cz/eknih/1986cnr/tisky/t0054_03.htm)

3 Analýza procesu rekultivace v horních předpisech

3.1 Proces při těžbě výhradních ložisek

3.1.1 Povinnost rekultivace a sanace při těžbě výhradních ložisek

Jak již bylo dříve předestřeno, základním ustanovením ukládající organizacím povinnost rekultivace a sanace je § 31 platného horního zákona. Tento paragraf je zasazen do části sedmé horního zákona a vztahuje se tedy na dobývání výhradních ložisek. Tím rozumíme přírodní nahromadění vyhrazeného nerostu¹³³, kterým je ~~„dle § 3 odstavce 1 písmene b) platného horního zákona i uhlí.“~~ Odstavec pátý nařizuje organizaci zajistit sanaci a rekultivaci všech pozemků dotčených těžbou (výhradních ložisek). Zároveň do druhé věty zakomponoval, co se pro účely tohoto zákona rozumí sanací a že její součástí je též technická likvidace dolu či lomu.

3.1.2 Povinnost finančního zajištění

Povinnost vytváření rezerv peněžních prostředků pro účely sanací a rekultivací zavedl až zákon ČNR č. 541/1991 Sb., a to spolu s povinností sanování všech pozemků dotčených těžbou.¹³⁵

Zákon č. 88/2021 Sb. přesouvá (resp. nově upravuje souhrnně s rezervami peněžních prostředků k vypořádání důlních škod) rezervy peněžních prostředků do samostatného paragrafu 37a, jenž těžební organizacím ukládá povinnost vytvářet rezervy peněžních prostředků k zajištění sanací a rekultivací pozemků dotčených těžbou a vypořádání důlních škod. Výše rezerv musí odpovídat potřebám na vypořádání důlních škod a na sanaci a rekultivaci, a to i z hlediska předpokládané doby jejich použití. Tvorba, čerpání (před vydáním souhlasu s čerpáním z rezerv si obvodní báňský úřad vyžádá vyjádření dotčené obce, MŽP a v případě organizace s majetkovou účastí státu také MPO), výběr, převod a zrušení rezerv podléhá souhlasu obvodního báňského úřadu. Odstavec třetí § 37a platného horního zákona doplňuje přílohy k žádosti podávané těžební organizací. Pokud žádá o vydání souhlasu s tvorbou rezerv, tak musí doložit posouzení dostatečnosti jejich výše a časový průběh jejich vytváření; souhlas s čerpáním z rezervy na vypořádání důlních škod musí obsahovat výčet důlních škod, vyčíslení předpokládaných nákladů na jejich odstranění a časový průběh vynakládání prostředků na odstranění důlních škod; konečně k souhlasu s čerpáním z rezervy na sanace a rekultivace bude

¹³³ § 3, 4, 6 platného horního zákona.

¹³⁴ § 3, 4, 6 zákona č. 44/1988 Sb.

¹³⁵ § 31 odst. 5 a 6 platného horního zákona ve znění zákona ČNR č. 541/1991 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)

obvodní báňský úřad vyžadovat výčet plánovaných a provedených prací, přehled nákladů na jejich provedení a časový průběh vynakládání prostředků na sanace a rekultivace.¹³⁶

Peněžní prostředky rezerv se ukládají na zvláštní vázaný účet podle zákona¹³⁷ upravujícího rezervy pro zjištění základu daně z příjmů vedený na území České republiky u banky nebo pobočky zahraniční banky se sídlem v jiném členském státě Evropské unie, a to do 30. června kalendářního roku následujícího po skončení příslušného účetního období (pokud se tak nestane, stanoví obvodní báňský úřad přiměřenou náhradní lhůtu). Aby bylo zajištěno jejich skutečné využití pro účely vyčtené výše, nesmějí být peněžní prostředky rezerv předmětem zajištění, nejsou součástí majetkové podstaty poplatníka v insolvenčním řízení a nepodléhají výkonu rozhodnutí ani exekuci (v opačném případě by mohlo hrozit, že veškeré závazky na zahlazení následků hornické činnosti by zůstaly na státu).^{138 139}

3.1.3 Výstavba dolů a lomů

Po vyhledávání a průzkumu ložisek vyhrazených nerostů řídicí se zákonem ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu, ve znění pozdějších předpisů, se proces řídí ustanoveními platného horního zákona, konkrétně tedy fází výstavby dolů a lomů upravuje v § 23 odst. 2 písm. g). Tam stanoví, že dokumentace důlních děl a důlních staveb pod povrchem musí kromě náležitostí stanovených obecnými předpisy zajišťovat komplexní řešení území ovlivněného hornickou činností, zvláště pak řešení vztahů k jiným národohospodářským odvětvím, vlastníkům nemovitostí a zákonem chráněným obecným zájmům, a to nejen z hlediska přímých následků připravované investiční výstavby, nýbrž i z hlediska následků spojených s využitím výhradního ložiska, s uvedením objektů a zařízení, za které bude nutno plánovat náhradu. Tímto ustanovením dle mého názoru předvídá sanaci území ovlivněného hornickou činností právě již v samotném počátku při výstavbě důlních děl/ staveb.

3.1.4 Stanovení dobývacího prostoru

Samotnému dobývání výhradního ložiska předchází přípravná fáze zahrnující několik správních úkonů. Těžební organizace si musí na základě § 24 odst. 2 platného horního zákona vyžádat¹⁴⁰ souhlas MŽP vydaný po projednání s MPO; souhlas může MŽP vázat na splnění podmínek vztahujících se k tvorbě jednotné surovinové politiky ČR a k návratnosti prostředků vynaložených ze

¹³⁶ § 37a odst. 1-4 platného horního zákona

¹³⁷ Zákon ČNR č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁸ § 37a odst. 5 platného horního zákona

¹³⁹ VÍCHA, O. Horní zákon: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-12-7]. ASPI_ID KO44_1988CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁴⁰ Náležitosti této žádosti stanovuje Metodický pokyn odboru geologické správy Ministerstva životního prostředí k obsahu žádosti o udělení předchozího souhlasu k podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru podle § 24 zák. č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů

státního rozpočtu na vyhledávání a průzkum výhradních ložisek (tyto podmínky se uvedou v rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru).¹⁴¹ Až po získání daného povolení může organizace podat žádost obvodnímu báňskému úřadu o stanovení dobývacího prostoru opravňující ji k dobývání výhradního ložiska.

Řízení o stanovení, změnách a zrušení dobývacího prostoru (dále jen „řízení o stanovení dobývacího prostoru“) se řídí § 28 platného horního zákona. Na základě § 24 odst. 1 věty třetí platného horního zákona, pokud organizace současně se žádostí o stanovení dobývacího prostoru předloží i plán otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska (§ 32 platného horního zákona), včetně dokladu o vypořádání střetu zájmů, a jsou-li splněny ostatní zákonem stanovené podmínky, spojí obvodní báňský úřad správní řízení o stanovení dobývacího prostoru se správním řízením o povolení hornické činnosti podle § 17 a 18 zákona o hornické činnosti. Podle § 28 odst. 1 platného horního zákona se návrh organizace¹⁴² na zahájení řízení o stanovení dobývacího prostoru musí doložit rozhodnutím o stanovení chráněného ložiskového území¹⁴³, předchozím souhlasem MŽP¹⁴⁴, dokladem, že organizace může provádět hornickou činnost¹⁴⁵, doklady a dokumentaci stanovenou prováděcími předpisy k tomuto zákonu, popřípadě zvláštními předpisy (obvodní báňský úřad může stanovit, že se k návrhu přiloží další nezbytné doklady pro spolehlivé posouzení návrhu, především z hlediska ochrany a hospodárného využití výhradního ložiska, důsledků jeho dobývání, jakož i z hlediska dopadu na právem chráněné obecné zájmy), seznamem FO a PO, které přicházejí v úvahu jako účastníci řízení a jsou navrhovateli známy, a konečně u výhradních ložisek též žádostí o povolení otvírky, přípravy a dobývání, pokud organizace žádá současně o stanovení dobývacího prostoru a o povolení hornické činnosti¹⁴⁶.

Náležitosti návrhu na stanovení dobývacího prostoru, resp. jeho obsah, určí vyhláška Českého báňského úřadu č. 172/1992 Sb., o dobývacích prostorech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o dobývacích prostorech“). Vyhláška o dobývacích prostorech též rozšiřuje výčet příloh k danému návrhu. Přílohou návrhu dle § 2 odst. 4 písm. k) vyhlášky o dobývacích prostorech musí být v návaznosti na § 31 odst. 5 platného horního zákona návrh řešení komplexní úpravy území a územních struktur dotčených těžbou; v návaznosti na plánované využití území po ukončení dobývání

¹⁴¹ § 24 odst. 2 platného horního zákona

¹⁴² Též možno z podnětu obvodního báňského úřadu (ex offio)

¹⁴³ Na základě § 16-19 platného horního zákona a doplňující vyhlášky MŽP ČR č. 364/1992 Sb., o chráněných ložiskových územích

¹⁴⁴ Dle § 24 odst. 2 platného horního zákona (viz. výše)

¹⁴⁵ Dle § 5 odst. 2 zákona o hornické činnosti

¹⁴⁶ § 24 odst. 1 věty třetí platného horního zákona

vymezuje tento návrh sanaci a rekultivaci všech pozemků dotčených těžbou v celém území dobývacího prostoru i v území mimo dobývací prostor, které má být při hornické činnosti využíváno, (dále jen "souhrnný plán sanace a rekultivace"). V případě, že životnost dolu, popř. lomu je delší než 10 let, zpracuje se souhrnný plán sanace a rekultivace dolu, popř. lomu nejméně na dobu 10 let. Souhrnný plán sanace a rekultivace obsahuje zaprvé návrh na provedení těžby a zdůvodnění takového řešení, které je nejvýhodnější z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu, bude-li těžbou dotčena zemědělská půda, a z hlediska ochrany pozemků určených k plnění funkcí lesa, budou-li dotčeny tyto pozemky, zadruhé technické řešení komplexní úpravy území a územních struktur (textová i grafická část), zatřetí předpokládaný rozsah všech sanačních a rekultivačních prací podle jednotlivých typů rekultivací a způsob jejich provedení, a začtvrté technické, ekonomické a jiné údaje pro určení výše finančních prostředků potřebných na sanaci a rekultivaci.

Souhrnný plán sanace a rekultivace vypracovaný pro účely tohoto řízení je jen rámcovou studií, která v řízení o povolení dobývacího prostoru nemůže obsahovat ještě finální podobu budoucí rekultivace. Zatím nemá vliv na práva a zájmy vlastníků nemovitostí, ale je jako koncepční materiál závazný pro organizaci při zpracování plánů sanací a rekultivací předkládaných při povolování hornické činnosti. Výhrady proti kvalitě souhrnného plánu sanace a rekultivace jsou tak uplatnitelné až v následných řízeních, zejm. v řízení o povolení hornické činnosti (NSS 4 As 68/2008-138)¹⁴⁷

Z dalších příloh k vyhlášce o dobývacích prostorech lze uvést kupř. stanovisko o posouzení vlivu na životní prostředí, pokud toto posouzení je nutno podle zvláštních právních předpisů provést¹⁴⁸ nebo rozhodnutí, popřípadě stanoviska orgánů a organizací, jimž přísluší ochrana zákonem chráněných zájmů podle zvláštních právních předpisů.^{149 150}

Podle § 28 odst. 6 platného horního zákona obvodní báňský úřad v řízení o stanovení dobývacího prostoru posoudí návrh především z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství a jeho důsledků; přitom posoudí, zda je návrh v souladu s rozhodnutím o stanovení chráněného ložiskového území a zda vyhovuje všeobecným technickým požadavkům pro výstavbu dolů nebo lomů a požadavkům, které stanoví zvláštní předpisy pro ochranu chráněných zájmů.

¹⁴⁷ VÍCHA, Ondřej. Horní zákon. Zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 211-212

¹⁴⁸ odkazuje na již neplatnou právní úpravu – zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, nahrazenou zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, dle jehož § 9a je podkladem pro vydání rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru závazné stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí

¹⁴⁹ § 2 odst. 4 písm. m), n) vyhlášky o dobývacích prostorech

¹⁵⁰ Odkazují na problematiku jednotného environmentálního stanoviska mnou rozebranou v kapitole 2.4.4 Stavební právo a JES

Stanovením dobývacího prostoru vzniká organizaci oprávnění k dobývání výhradních ložisek.¹⁵¹

3.1.5 Plán otvírky, přípravy a dobývání

Otvírka, příprava a dobývání je hornickou činností dle § 2 písm. b) zákona o hornické činnosti. Povinnost vypracovat plány otvírky, přípravy a dobývání organizaci ukládá § 32 platného horního zákona, který v podrobnostech o plánech otvírky, přípravy a dobývání (a následně i o plánech zajištění a likvidace hlavních důlních děl a lomů) odkazuje na obecně závazný právní předpis ČBÚ (vyhláška ČBÚ č. 104/1988 Sb., o racionálním využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „vyhláška o povolování hornické činnosti“ nebo „vyhláška č. 104/1988 Sb.“).

Jejich povolování upravuje § 10 zákona o hornické činnosti, kde v prvním odstavci stanoví, že se žádostí o povolení předkládá organizace plán otvírky, přípravy a dobývání a předepsanou dokumentaci¹⁵². Součástí plánu otvírky, přípravy a dobývání je dle druhého odstavce § 10 zákona o hornické činnosti vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání výhradního ložiska. Současně musí být předložen návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv a návrh na časový průběh jejich vytvoření (navazuje na § 31 odst. 6, § 32 odst. 2 a § 37a platného horního zákona).

Vyhláška o povolování hornické činnosti ve svém § 6 vymezuje obsah žádosti o povolení hornické činnosti a znovu v odstavci druhém písm. c) bodu 1 ukládá organizaci spolu se žádostí pro otvírku, přípravy a dobývání výhradního ložiska hlubinným a povrchovým způsobem vyhotovení a předložení plánu otvírky, přípravy a dobývání podle přílohy č. 3 k této vyhlášce. Příloha č. 3 k vyhlášce ČBÚ č. 242/1993 Sb., kterou se mění a doplňuje vyhláška Českého báňského úřadu č. 104/1988 Sb., o racionálním využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem, dělí plán na část textovou a grafickou, kdy stanoví, že textová část musí obsahovat plán sanace i rekultivace území dotčeného těžbou, který sám zahrnuje technický plán a harmonogram prací, vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání, a návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv a na časový průběh jejich vytvoření.¹⁵³

¹⁵¹ VÍCHA, Ondřej. Horní zákon. Zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 289

¹⁵² Dokumentace je předepsaná v § 6 odst. 3 vyhlášky o povolování hornické činnosti

¹⁵³ Bod 1.6 přílohy č. 3 k vyhlášce č. 242/1993 Sb.

3.1.6 Plán likvidace hlavních důlních děl a lomů

Ve výše rozebíraném § 10 zákona o hornické činnosti, konkrétně v jeho pátém a šestém odstavci je zákonodárcem zakotvena též povinnost organizace provést likvidaci hlavního důlního díla či lomu¹⁵⁴ (nebo předložit obvodnímu báňskému úřadu projekt jejich jiného využití), ve kterém byl trvale zastaven provoz (při dočasném zastavení provozu je organizace důl či lom povinna zajistit pro možné obnovení provozu)¹⁵⁵. Zároveň pátý odstavec zakotvuje následek neprovedení likvidace organizací, pokud je ohrožena bezpečnost nebo zdraví lidí, kterým je nařízeno provedení likvidace na náklady organizace obvodním báňským úřadem. Onu likvidaci povoluje obvodní báňský úřad, a to na žádost organizace, která spolu s ní předloží právě i plán likvidace. K nařízení likvidace, mimo případy ohrožení bezpečnosti či zdraví lidí, obvodní úřad přistoupí, když organizace nepodá žádost o povolení do 3 měsíců od skončení dobývání.¹⁵⁶

Likvidace všech důlních děl a lomů je hornickou činností podle § 2 písm. c) zákona o hornické činnosti, povolovací režim je však dle odstavce šestého vázán jen na likvidaci hlavních důlních děl a lomů.¹⁵⁷ Co se týče plánu likvidace, jeho obsahové náležitosti upravuje vyhláška ČBÚ č. 242/1993 Sb. doplňující a měnící již výše zmíněnou vyhlášku ČBÚ č. 104/1988 Sb..¹⁵⁸ Plán likvidace je přílohou k žádosti o povolení likvidace hlavních důlních děl a lomů na základě § 6 odst. 2 písm. d) bodu 1 vyhlášky ČBÚ č. 104/1988 Sb., kde je odkázáno na přílohu č. 6 k této vyhlášce. Příloha č. 6 vyžaduje ve své textové části uvedení kupř.

- důvodů likvidace,
- shrnutí výsledků otvírky, přípravy a dobývání,
- způsobu likvidace hlavních důlních děl a lomů,
- časového sledu zajišťovacích nebo likvidačních prací, nákladů na technickou likvidaci, způsobu jejího zabezpečení se zohledněním finančních výnosů z likvidovaných hmotných investic a zásob při ukončení těžby,

¹⁵⁴ Legální definici hlavních důlních děl podává odstavec 7 v § 10 zákona o hornické činnosti

¹⁵⁵ § 10 odst. 4 a 6 zákona o hornické činnosti

¹⁵⁶ § 10 odst. 5 a 6 zákona o hornické činnosti

¹⁵⁷ VÍCHA, Ondřej. Horní zákon. Zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 588

¹⁵⁸ § 5 vyhlášky ČBÚ č. 104/1988 Sb. na základě zákona o hornické činnosti jmenovitě upravuje, pro jaké hornické činnosti je třeba povolení, kdy ho je dle písm. b) třeba pro otvírku, přípravu a dobývání výhradního ložiska, jakož i pro zajištění důlních děl a lomů a likvidaci hlavních důlních děl a lomů; § 6 odst. 1 navazuje obecně s obsahovými náležitostmi žádosti o povolení hornické činnosti a odst. 2 pak doplňuje přílohy k žádosti

- způsobu sanace a rekultivace pozemků po dobývání a způsob zajištění požadavků vyplývajících z rozhodnutí orgánů a dohod s orgány a organizacemi, jimž přísluší ochrana objektů a zájmů podle zvláštních předpisů a doklady o vyřešení střetů zájmů,
- alternativního využití důlních děl, lomů, zařízení a staveb pro jiné účely a způsob využití pozemků po provedení sanací a rekultivací,
- nakládání s důlními vodami,
- a plánu sanace i rekultivace území dotčeného těžbou (zahrnující technický plán a harmonogram prací, vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem těžby, návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv a na časový průběh jejich vytvoření).

3.2 Právní úprava procesu při těžbě ložisek nevyhrazených nerostů

Ložiska nevyhrazených nerostů jsou součástí pozemku dle § 7 platného horního zákona a na jejich ochranu a využívání se tento zákon nevztahuje. Ložisky nevyhrazených nerostů jsou například ložiska štěrkopísků, písků, stavebního kamene nebo cihlářských surovin.¹⁵⁹

Na mnohé odlišnosti mezi hornickou činností a činností prováděnou hornickým způsobem bylo již upozornováno, znovu bych přesto jako nadstavbu jednotlivých kapitol shrnula ty nevýznamnější. Těžební organizace nejsou oprávněny bezúplatně používat důlní vody pro vlastní potřebu nebo jako náhradní zdroj či vypouštět důlní vodu, kterou nepotřebují pro vlastní činnost, do povrchových nebo povrchových vod, nemusí zajistit sanaci pozemků dotčených těžbou ložisek nevyhrazeného nerostu či vytvářet finanční rezervy k zajištění vypořádání důlních škod a k zajištění sanace pozemků dotčených těžbou ložisek nevyhrazených nerostů.

3.2.1 Stavební zákon

Za účelem dobývání ložisek nevyhrazených nerostů stavební úřady vydávají rozhodnutí v části věci v řízení o povolení záměru podle nového stavebního zákona. Řízení o povolení záměru blíže specifikuje hlava III nového stavebního zákona, kdy v § 182 vyjmenovává účastníky řízení a v § 184 následně náležitosti žádosti dle nového stavebního zákona a její součásti. Stavebník musí mít pro povolení záměru souhlas vlastníka; tedy buď je sám vlastníkem (ev. je sám oprávněn k realizaci záměru z práva stavby nebo ze služebnosti), což si stavební úřad ověří v katastru nemovitostí, nebo vlastníkem

¹⁵⁹ VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2477

není (ev. není ani oprávněn k realizaci záměru z práva stavby nebo ze služebnosti) a doloží tak souhlas vlastníka pozemku, který je zapsán v katastru nemovitostí ke dni podání žádosti.¹⁶⁰ V případě činnosti prováděné hornickým způsobem se bude jednat o nestavební záměr – resp. změnu využití území vyžadující povolení dle § 213 písm. b) nového stavebního zákona. V povolení změny využití území stavební úřad určí nový způsob užívání pozemku a stanoví podmínky jeho využití. Povolení změny využití území obsahuje ve výrokové části kromě obecných náležitostí podle správního řádu a náležitostí podle § 197 odst. 1 a 2 nového stavebního zákona také katastrální území, parcelní čísla a druh pozemku podle katastru nemovitostí, kterého se změna využití týká, a plošné vymezení a určení nového využití území.¹⁶¹

Nutno ještě doplnit přechodné ustanovení ke starému stavebnímu zákonu¹⁶² (i vzhledem k účinnosti nového stavebního zákona od 1. 1. 2024, resp. od 1. 7. 2024) stanovující v § 330 odst. 8, že pravomocné územní rozhodnutí o změně využití území se považuje za rozhodnutí v části věci v řízení o povolení záměru podle tohoto zákona, pokud jím byl umístěn záměr vyžadující povolení podle tohoto zákona.

3.2.2 Plán využití ložiska

Dalším správním řízením nezbytným k zahájení dobývání ložisek nevyhrazeného nerostu je řízení o vydání povolení k dobývání ložisek nevyhrazeného nerostu, které vydává obvodní báňský úřad podle § 19 odstavce 1 zákona o hornické činnosti. Bez tohoto povolení nesmí být práce související s dobýváním ložiska nevyhrazeného nerostu zahájeny. K žádosti o povolení dobývání ložiska nevyhrazeného nerostu organizace přikládá povolení změny využití území a plán likvidace (příp. jen zajištění). Na řízení o povolování dobývání ložiska nevyhrazeného nerostu a na povolování zajištění a likvidace hlavních důlních děl a lomů se vztahují přiměřeně ustanovení § 17 a 18 zákona o hornické činnosti.¹⁶³ Změnový zákon k novému stavebnímu zákonu doplňuje do § 19 sedmý odstavec analogický k § 32a platného horního zákona ukládající organizacím, PO a FO, které žádají o povolení dobývání ložiska nevyhrazeného nerostu nebo povolení zajištění nebo likvidace hlavních důlních děl a lomů, prověřovat možnost rekultivace území přírodě blízkou obnovou těžbou narušeného území.

Vyhláška ČBÚ č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „vyhláška 175/1992 Sb.“), stanoví podrobnější podmínky

¹⁶⁰ § 187 odst. 1 a 2 nového stavebního zákona

¹⁶¹ § 215 odst. 1 a 2 nového stavebního zákona

¹⁶² Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶³ VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2484

využívání ložisek nevyhrazených nerostů organizacím, které na základě oprávnění dobývají ložiska nevyhrazených nerostů (popř. které vydobyté nevyhrazené nerosty v souvislosti s dobýváním též upravují nebo zušlechťují) nebo které zajišťují a likvidují hlavní důlní díla a lomy při činnosti prováděné hornickým způsobem.¹⁶⁴ Žádost o povolení dobývání ložiska nevyhrazeného nerostu obsahuje informace vyčtené v § 2 odst. 2 vyhlášky 175/1992 Sb. a přikládá se k ní doklad o oprávnění pro činnost prováděnou hornickým způsobem, plán využívání ložiska podle přílohy č. 1 k této vyhlášce, doklady o tom, že je zajištěna ochrana zákonem chráněných zájmů a objektů (jestliže by dobýváním ložiska došlo k jejich ohrožení, pokud nebyla vypořádána již v rámci územního řízení, včetně podmínek a požadavků orgánů ekologického dohledu nad těžbou a doklady, kterými organizace prokáže svá práva k pozemkům), názvy a adresy účastníků řízení o povolení dobývání ložiska a do začátku platnosti nového stavebního zákona ještě územní rozhodnutí.¹⁶⁵

Samotný plán využívání ložiska může být nahrazen dokumentací nebo její částí vyhotovenou pro jiné účely podle zvláštních předpisů, pokud vyhovuje požadavkům této vyhlášky. Schvaluje ho závodní, popřípadě závodní dolu nebo závodní lomu. Textová část plánu využívání ložiska dle přílohy 1 k vyhlášce 175/1992 Sb. musí obsahovat ve vztahu k dobývání ložiska kupř. použitou dobývací metodu, způsob rozpojování hornin a způsob vedení dobývacích prací, jejich členění, časovou a věcnou návaznost, při dobývání ložiska podzemním způsobem též způsob ražení a vyztužování důlních děl a systém větrání, plán rozvodu energií a odvodňovacích zařízení, nebo předpokládaný vliv dobývání na okolí.

3.2.3 Plán likvidace

Ve vztahu k zahlazování následků po těžbě ložisek nevyhrazených nerostů upravuje zákon o hornické činnosti pouze povinnost zajistit nebo zlikvidovat hlavní důlní díla a lomy. Zajištění a likvidaci hlavních důlních děl a lomů určených pro dobývání ložisek nevyhrazených nerostů povoluje obvodní báňský úřad. Bez tohoto povolení nesmí být tyto práce zahájeny. K žádosti o povolení zajištění nebo likvidace hlavních důlních děl a lomů organizace přikládá plán jejich zajištění nebo likvidace (dle § 6 odst. 2 vyhlášky 175/1992 Sb. také spolu s doklady o zajištění zákonem chráněných zájmů a objektů (pokud jsou zajištěním nebo likvidací důlních děl a lomů ohroženy a doklady o splnění podmínek, stanovených orgánem ekologického dohledu). Na povolování zajištění a likvidace hlavních důlních děl a lomů se vztahují přiměřeně ustanovení § 17 a 18 (upravující řízení o povolení hornické činnosti).¹⁶⁶

¹⁶⁴ § 1 vyhlášky č. 175/1992 Sb.

¹⁶⁵ § 2 odst. 3 vyhlášky 175/1992 Sb.

¹⁶⁶ § 19 odst. 1-3 zákona o hornické činnosti

Z vyhlášky č. 175/1992 Sb. vyplývá povinnost vypracovat plán zajištění (před přerušением dobývání na dobu delší jednoho roku) nebo likvidace (před trvalým ukončením dobývání) důlních děl a lomů, včetně šterkopískoven a hlinišť, a jejich náležitosti.¹⁶⁷

Právě zmíněné náležitosti plánů obsahuje příloha č. 2 k vyhlášce č. 175/1992 Sb. a v porovnání s plánem likvidace hlavních důlních děl a lomů při dobývání výhradních ložisek, je plán likvidace obsahově stručnější. Jeho textová část musí obsahovat zejm. důvody zajištění nebo likvidace lomu, nevydobyté zásoby ložiska a způsob jejich případného vydobytí, zajištění nebo likvidace důlních děl lomů, opatření na zamezení nepříznivých vlivů na životní prostředí a případné využití důlních děl a lomů a zařízení po skončení likvidačních prací.

Zároveň v souvislosti se zahlazováním následků po těžbě ložisek nevyhrazených nerostů nutno připomenout povinnost provádět rekultivaci pozemků tvořících zemědělský půdní fond nebo lesních pozemků, které jsou dotčeny dobýváním ložiska nevyhrazených nerostů, což vyplývá ze platného zákona o ochraně ZPF a lesního zákona.¹⁶⁸

3.3 Plány rekultivace v lesním zákoně a zákoně o ochraně ZPF

3.3.1 Lesní zákon

Plán rekultivace schvaluje orgán státní správy lesů v řízení o odnětí pozemků plnění funkcí lesa, resp. v rámci rozhodnutí v souvislosti s dobou, na kterou se dočasné odnětí nebo omezení stanoví.¹⁶⁹ Podle § 16 odst. 6 lesního zákona vydalo MZe vyhlášku č. 77/1996 Sb., o náležitostech žádosti o odnětí nebo omezení a podrobnostech o ochraně pozemků určených k plnění funkcí lesa, v jejímž § 2 stanoví obsahové náležitosti plánu rekultivace. Člení se na část technickou (součástí může být i plán sanace), část biologickou, a dále obsahuje časový a prostorový postup rekultivace, soupis pozemků s jiným druhem rekultivace, jestliže vrácení rekultivovaných pozemků plnění funkcí lesa nepřipadá v úvahu a konečně též mapové podklady.¹⁷⁰

Na základě § 4 vyhlášky 77/1996 Sb. zabezpečí ten, kdo je povinný rekultivovat ve smyslu § 2 této vyhlášky, bezprostředně po skončení jiného využití odňatých pozemků odstranění všech dočasných staveb, zařízení, materiálů nebo jiných hmot, které by bránily následnému využití pozemků

¹⁶⁷ VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2486

¹⁶⁸ VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2487

¹⁶⁹ § 16 odst. 1 a 2 písm. c) lesního zákona

¹⁷⁰ § 2 vyhlášky 77/1966 Sb.

k plnění funkcí lesa, dále zahájení jednotlivých činností a opatření technické, popřípadě i biologické rekultivace podle harmonogramu a rozsahu stanoveného ve schváleném plánu rekultivace, a oznámí orgánu státní správy lesů, který vydal rozhodnutí podle § 13 lesního zákona, že rekultivace byla ukončena, aby mohlo být provedeno převzetí rekultivovaných pozemků vlastníky nebo nájemci a aby mohla být ukončena povinnost placení poplatků za odnětí. Do plánu mohou být zahrnuty též sousední pozemky určené k plnění funkcí lesa, které nebudou dotčeny vlastní investiční činností, a to z důvodu budoucího využití území a zajištění co nejúčelnějšího provedení rekultivace.¹⁷¹

3.3.2 Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu

Plán rekultivace, na který je v platném zákoně o ochraně ZPF odkazováno prvně v zásadách plošné ochrany ZPF a pak především v souv. s odjímáním zemědělské půdy ze ZPF (§ 9 odst. 3 platného zákona o ochraně ZPF), je specifikován blíže v § 15 a násl. prováděcí vyhlášky č. 271/2019 Sb., o stanovení postupů k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu (dále jen „vyhláška č. 271/2019 Sb.“).

Oprávněný ze souhlasu s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu podle § 9 zákona provede rekultivaci bezprostředně po ukončení nezemědělského využití zemědělské půdy, přičemž odstraní na pozemcích dotčených nezemědělskou činností dočasné stavby, zařízení a jiné hmotné zbytky po nezemědělské činnosti, dále provede činnosti a opatření technické a biologické rekultivace plynule v pořadí a rozsahu stanoveném ve schváleném plánu rekultivace a vede po celou dobu provádění rekultivace protokol, v němž zaznamenává použité postupy při rekultivaci, průběh a termíny rekultivačních prací. Po ukončení poslední etapy biologické rekultivace oprávněný ze souhlasu s odnětím zemědělské půdy ze ZPF podle § 9 platného zákona o ochraně ZPF oznámí ukončení rekultivace orgánu ochrany ZPF, který vydal souhlas s odnětím zemědělské půdy ze ZPF, za účelem provedení šetření v terénu a vydání potvrzení o ukončení odnětí zemědělské půdy podle § 11b odst. 2 platného zákona o ochraně ZPF.¹⁷² Paragraf 16 této vyhlášky navazuje s obsahovými náležitostmi plánu rekultivace – obecnými náležitostmi, obsahem technické rekultivace a rekultivace biologické v případě rekultivování na zemědělskou půdu, zalesněním anebo zřízením vodní plochy.

¹⁷¹ § 4 vyhlášky 77/1966 Sb.

¹⁷² § 15 vyhlášky č. 271/2019 Sb.

4 Závěr

Tato práce poskytuje rozbor právních předpisů souvisejících nebo přímo týkajících se obnovy krajiny po těžbě nerostných surovin a je dle mého názoru přínosem i s ohledem na nový stavební zákon a spolu s ním vydaný změnový zákon, kdy jsem rozebírala právní předpisy změnovým zákonem novelizované již právě ve znění těchto zákonů účinném od 1. 1. 2024.

Práce je uvedena pojmoslovím zahrnujícím i pojem sanace, ke kterému se váže první výzkumná otázka reagující na jeho redefinici a proč k ní zákonodárce přistoupil. Na tuto otázku jsem našla odpověď v důvodové zprávě k zákoně č. 88/2021 Sb. zavádějící tuto redefinici, která jako důvod této změny uvádí fakt, že rekultivace byla považována za součást sanace v § 31 odst. 5 platného horního zákona, což však nekorespondovalo s úpravou na jiných místech horního zákona (m. j. § 29a, § 32) a ani v jeho prováděcích předpisech. Vzhledem k ne příliš obsáhlému odůvodnění v důvodové zprávě, nemohu na jejím základě potvrdit svou hypotézu ve smyslu odstranění slov „škoda na krajině“ atd. V hypotéze jsem nevzpomněla problém rekultivace jako součásti sanace, na což se právě důvodová zpráva (spolu s peněžními rezervami) primárně zaměřuje. Hypotéza vztahující se k § 31 odst. 6 se potvrdila, kdy jedním z důvodů zavedení povinnosti likvidace důlních děl byla bezpečnost pro okolí a zamezení ekologické škody či havárie.

Samotný prapůvod rekultivačních ustanovení dnešního horního práva jsem v návaznosti na vytyčenou výzkumnou otázku, zda a případně od kdy prameny horního práva, třináctým stoletím počínaje a rakouskouherskou právní úpravou konče, vzpomínají obnovu krajiny narušené těžbou, hledala ve středověkých pramenech (*Iura montium et montanorum* a *Ius regale montanorum*), kde jsem však jakýkoliv náznak snahy o obnovu krajiny nenašla. K podobnému závěru jsem došla i u rakousko-uherského obecného horního zákona, kde jsem naději vkládala do hlavy čtrnácté a úpravy zániku kutacího povolení (uplynutím doby, vzdáním se kutěře, opuštěním kutacího díla či zbavením oprávnění za trest); s ním však zanikají i všechna práva, a tedy pravděpodobně i povinnosti kutěře. Hypotéza se zde nepotvrdila, kdy v obecném horním zákoně ještě není zakotvena povinnost obnovy krajiny po těžbě. Jako první rekultivační dokument jsem dohledala usnesení vlády ČSR č. 490 ze dne 2. 3. 1955 zaměřený na důkladnou skrývku ornice a její uchování pro budoucí použití a na následnou rekultivaci pozemků po skončení zemních prací, který o dva roky později následoval horní zákon č. 41/1957 Sb.

Chronologicky práce zahrnuje vývoj československých právních předpisů horních (a dalších s nimi souvisejících) a právních předpisů chránících jednotlivé složky životního prostředí především

z důvodu postupné změny nahlížení na sanace a příp. rekultivace jako na součást celého těžebního procesu (spolu např. se zakotvením odvodů za odnětí půdy), bez které nemůže skončit.

Současná právní úprava od 80. let min. stol. zahrnuje několik zcela nových zákonů upravujících prvně danou problematiku – jedná se o zákon o EIA, o těžebních odpadech nebo zákon o JES usnadňující proces povolování stavebních záměrů podle nového stavebního zákona. Přestože o potřebě rekodifikace platného horního zákona (a zákona o hornické činnosti) není pochyb, tak velký posun kupředu v porovnání s předrevoluční právní úpravou vidím ve složkových zákonech. Změnovým zákonem k novému stavebnímu zákonu je do nich včleněna přírodě blízká obnova těžbou narušeného území, resp. její prověřování. V její definici se hovoří o ponechání území samovolnému vývoji a tato samovolná sukcese je právě nyní doporučována s předpokladem rozvoje pestřejší biodiverzity a v současné době již na několika místech SHP praktikována. Zatímco v době počátku rekultivování byly jednoznačně preferovány technické rekultivace, kdy posttěžební jámy sloužily buď na skladování odpadu z praktického hlediska nebo byly zatápěny, dnes je na krajinu nahlíženo komplexněji a samovolná sukcese je rovnocennou formou obnovy. Tím jsem odpověděla na třetí výzkumnou otázku, a tedy komparace platné právní úpravy s právní úpravou z druhé poloviny min. stol. a vývoj v preferencích forem obnovy krajiny. Hypotéza se mi z části potvrdila v části vývoje právní úpravy „k lepšímu“ (viz výše), ale i přesto, že u forem obnovy kvantitativně převládají technické rekultivace, směřování k přirozené obnově krajiny je intenzivnější než jsem předpokládala.

V poslední kapitole práce jsem se zaměřovala na proces při hornické činnosti, zejm. na návrh na stanovení dobývacího prostoru, plán otvírky, přípravy a dobývání, plán likvidace a jejich náležitosti, a činnosti prováděné hornickým způsobem, v rámci níž vypracováváný plán využití ložiska a plán likvidace. Též jsem provedla analýzu právních předpisů v souvislosti s plány rekultivace mající podklad jak v lesním zákoně, tak v zákoně o ochraně ZPF a jejichž komparace byla mou poslední výzkumnou otázkou. Z mého pohledu je úprava náležitostí plánů v obou zákonech a jejich prováděcích vyhláškách velice podobná a v hlavních rysech se neliší, což mou hypotézu v úvodu potvrzuje.

Předmětem případného dalšího výzkumu souvisejícího s touto tematikou by mohly být z mého pohledu hydrické rekultivace, jejichž úprava je komplikovanější i vzhledem k neexistenci plánu rekultivace.

5 Seznam využitých zdrojů

5.1 Sekundární zdroje

BERNARD, Michal. Ochrana životního prostředí v hornictví. Tábor: Ekologický právní servis, 2005, 60 s.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 11. díl. Praha: J. Otto, 1897, 1066 s.

JANGL, Ladislav. České horní právo 1. Horní zákony, 1977, 250 s.

JANGL, Ladislav. České horní právo a báňská historie. Metodika báňsko-historického výzkumu. Praha: Národní technické muzeum, 2010, 241 s.

KRAUS, Jiří. Nový akademický slovník cizích slov: [studentské vydání]. Praha: Academia, 2006. 879 s.

MAKARIUS, Roman. České horní právo, Díl I. Ostrava: MONTANEX a.s., 1999, 246 s.

ŠTÝS, Stanislav a kol. Proměny severozápadu. Praha: Český statistický úřad, 2014, 181 s.

ŠTÝS, Stanislav a kol. Rekultivace území postižených těžbou nerostných surovin. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1981, 680 s.

ŠTÝS, Stanislav. Rekultivace. Mostecké listy, roč. 10, č. 1, 16 s.

ŠTÝS, Stanislav. Sborník Tvář naší země – krajina domova, Krajina z pohledu dnešních uživatelů. Praha: Jaroslav Bárta, Studio JB pro Českou komoru architektů, 2001, 171 s.

VÍCHA, Ondřej. Dopady nového stavebního zákona na české horní právo. Acta Iuridica Olomucensia, 2022, roč. 17, č. 3, s. 71–91

VÍCHA, Ondřej. Ložiska nevyhrazených nerostů jako součást pozemku: vybrané otázky. In Dny práva 2012 – Days of Law 2012, Část XI. - Pozemek v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 2475-2490

VÍCHA, Ondřej. Horní zákon: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-6]. ASPI_ID KO44_1988CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

5.2 Judikáty

Usnesení pléna Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2014, sp. zn. Pl. ÚS 26/13, bod 21-27

5.3 Právní předpisy

Císařský patent č. 146/1854 Sb. ř. z., Obecný horní zákon, ve znění zákona č. 67/1951 Sb. účinném ke dni 30. července 1951

Císařský patent ze dne 3. 12. 1852 č. 250/1852, zákon lesní

[Dekret](#) presidenta republiky [č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, ve znění](#) pozdějších předpisů

Horní zákon č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství, ve znění zákona č. 40/1964 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1964

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 13/2005 Sb. m. s., o sjednání Evropské úmluvy o krajině, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2006/21/ES ze dne 15. března 2006 o nakládání s odpady z těžebního průmyslu a o změně směrnice 2004/35/ES

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

Vyhláška č. 183/2018 Sb., o náležitostech rozhodnutí a dalších opatření vodoprávního úřadu a o dokladech předkládaných vodoprávnímu úřadu, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 271/2019 Sb., o stanovení postupů k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu

Vyhláška č. 77/1996 Sb., o náležitostech žádosti o odnětí nebo omezení a podrobnostech o ochraně pozemků určených k plnění funkcí lesa

Vyhláška ČBÚ č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu č. 104/1988 Sb., o racionálním využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu č. 172/1992 Sb., o dobývacích prostorech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Českého báňského úřadu č. 242/1993 Sb., kterou se mění a doplňuje vyhláška Českého báňského úřadu č. 104/1988 Sb., o racionálním využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem

Vyhláška ministerstva životního prostředí České republiky č. 364/1992 Sb., o chráněných ložiskových územích

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 11/1955, o vodním hospodářství, ve znění zákona č. 12/1959 Sb. účinném ke dni 14. března 1959

Zákon č. 138/1973 Sb., o vodách, ve znění zákona č. 58/1998 Sb. účinném ke dni 1. července 1998

Zákon č. 148/2023 Sb., o jednotném enviromentálním stanovisku

Zákon č. 152/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění zákona č. 195/2022 Sb., a některé další související zákony

Zákon č. 157/2009 Sb., o nakládání s těžebním odpadem a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon)

Zákon č. 168/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění zákona České národní rady č. 541/1991 Sb. a zákona České národní rady č. 10/1993 Sb.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů (**lesní zákon**), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 364/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, ve znění zákona č. 65/1986 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1987

Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (**horní zákon**), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1959 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu
Zákon č. 498/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 53/1966 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu
Zákon č. 88/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů
Zákon České národní rady č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
Zákon České národní rady č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu, ve znění pozdějších předpisů
Zákon ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
Zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o **ochraně zemědělského půdního fondu**, ve znění pozdějších předpisů
Zákon ČNR č. 541/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)
Zákon ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů

5.4 Internetové stránky

Enviromentální stanovisko [online]. mzp.cz, [cit. 31. října 2023]. Dostupné na https://www.mzp.cz/cz/jednotne_environmentalni_stanovisko

Les [online]. mzp.cz, [cit. 31. října 2023]. Dostupné na https://www.mzp.cz/cz/les_projekt

Metodický pokyn k zavedení jednotného enviromentálního stanoviska do praxe správních orgánů [online]. mzp.cz, 30. září 2023 [cit. 23. 11. 2023]. Dostupné na [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/jednotne_environmentalni_stanovisko/\\$FILE/OL-metodicky-pokyn-JES-20230930.pdf.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/jednotne_environmentalni_stanovisko/$FILE/OL-metodicky-pokyn-JES-20230930.pdf.pdf)

Metodický pokyn odboru geologické správy Ministerstva životního prostředí k obsahu žádosti o udělení předchozího souhlasu k podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru podle § 24 zák. č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů [online]. mzp.cz [cit. 29. 11. 2023]. Dostupné na

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/48A0F96F5A0FF545C1256FC8003E919F/\\$file/vestnik2bw04.htm](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/48A0F96F5A0FF545C1256FC8003E919F/$file/vestnik2bw04.htm)

Návrh jednotné koncepce správy a následného využívání rekultivovaných území [online]. dataplan.info [cit. 3. října 2023]. Dostupné na https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/jednotna_koncepce_rekultivovanych_uzemi.pdf

O jezeře. [online]. jezeromilada.cz, 29. července 2014 [cit. 26. listopadu 2023]. Dostupné na <https://www.jezeromilada.cz/o-jezere>

PEŠOUT, Pavel a kol. Ekologická obnova hnědouhelných velkolomů [online]. casopis.ochranaprirody.cz, 20. dubna 2021 [cit. 25. října 2023]. Dostupné na <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/ekologicka-obnova-hnedouhelných-velkolomu>

PROCHÁZKA, Vratislav. Poslední hnědouhelný důl v ČR. [online]. slon.diamo.cz, [cit. 20. srpna 2023]. Dostupné na https://slon.diamo.cz/hpvt/2010/tradice/T_10.pdf

URBANEC, Vítězslav. Historický význam obecného horního zákona z roku 1854 [online]. slon.diamo.cz, [cit. 25. března 2023]. Dostupné na <https://slon.diamo.cz/hpvt/2014/T/T%2001.pdf>

WEISSOVÁ, Martina. Vymezení těžebního odpadu a dispozice s ním [online]. advokatnidenik.cz, 21. dubna 2021 [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné na <https://advokatnidenik.cz/2021/04/21/vymezeni-tezebniho-odpadu-a-dispozice-s-nim/>

5.5 Ostatní

Důvodová zpráva k Úmluvě Rady Evropy o krajině [online]. [cit. 29.10.2023]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/umluva_rady_evropy_krajina/\\$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/umluva_rady_evropy_krajina/$FILE/OPP-01_Duvodova_zprava-20150311.pdf)

Důvodová zpráva k zákonu 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. [online]. [cit. 1.11.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1990cnr/tisky/t0497_07.htm

Důvodová zpráva k zákonu č. 41/1957 Sb., zákon o využití nerostného bohatství (horní zákon) [online]. [cit. 18.09.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0157_03.htm

Důvodová zpráva k zákonu č. 44/1988 Sb., zákon o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) [online]. [cit. 15.11.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0049_04.htm

[Důvodová zpráva k zákonu č. 48/1959 Sb., zákon o ochraně zemědělského půdního fondů \[online\]. \[cit. 18.09.2023\]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0312_01.htm](https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0312_01.htm)

[Důvodová zpráva k zákonu č. 498/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství \(horní zákon\), ve znění pozdějších předpisů \[online\]. \[cit. 18.10.2023\]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=96583](https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=96583)

[Důvodová zpráva k zákonu č. 88/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství \(horní zákon\), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony \[online\]. \[cit. 30.11.2023\]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=161806](https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=161806)

[Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2016, zákon, kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství \(horní zákon\), ve znění pozdějších předpisů \[online\]. \[cit. 31.10.2023\]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=114634](https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=114634)

[Důvodová zpráva k zákonu ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě \[online\]. \[cit. 30. 11. 2023\]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1986cnr/tisky/t0054_03.htm](https://www.psp.cz/eknih/1986cnr/tisky/t0054_03.htm)

Osobní konzultace s Ing. Jiřím Laškem dne 29. 11. 2023

Usnesení vlády republiky československé č. 490 ze dne 2. března 1955, o rozšíření a plném využití orné a zemědělské půdy

6 Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na podrobnou analýzu právní úpravy obnovy krajiny po těžbě nerostných surovin. První kapitola se zabývá pojmoslovím, konkrétně pojmy nerost, sanace, rekultivace, zemědělský půdní fond, les a krajina. Dále popisuje vývoj rekultivačně orientovaných právních předpisů a předpisů na ně navazujících na území České republiky od 13. století po současnost. V poslední kapitole se zabývám procesem těžby výhradních ložisek a ložisek nevyhrazených nerostů, tedy odlišnostmi v jejich ochraně ze strany státu a právním podkladu. Zároveň zvlášť popisuji rekultivace zemědělského půdního fondu a lesních pozemků zabíraných pro účely těžby, u kterých po hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem je povinná sanace a rekultivace na základě předem schválených plánů.

Abstract

The diploma thesis is focused on a detailed analysis of the legal regulation of landscape restoration after the extraction of mineral resources. The first chapter deals with terminology, specifically the concepts of remediation, recultivation, agricultural land fund, forest and landscape. It also describes the development of recultivation-oriented legal regulations and related regulations on the territory of the Czech Republic from the 13th century to the present day. In the last chapter I deal with the process of mining exclusive deposits and non-reserved mineral deposits, i.e. the differences in their protection by the state and the legal basis. At the same time, I separately describe the recultivation of the agricultural land fund and forest land occupied for the purpose of mining, for which rehabilitation and recultivation is mandatory after mining activities and activities carried out in a mining manner based on pre-approved plans.

7 Seznam klíčových slov

Výhradní ložiska, ložiska nevyhrazených nerostů, hornická činnost, rekultivace, sanace, zemědělský půdní fond, les, vyvlastnění, vodní dílo, těžební odpady, přírodě blízká obnova, rezervy, samovolná sukcese, jednotné enviromentální stanovisko, EIA, plán sanace a rekultivace, plán využití ložiska, likvidace hlavních důlních děl.

The list of key words

Reserved deposits, unreserved mineral deposits, mining activity, reclamation, rehabilitation, agricultural land fund, forest, expropriation, water works, mining wastes, restoration close to nature, reserves, spontaneous succession, unified environmental opinion, EIA, rehabilitation and reclamation plan, deposit utilization plan, liquidation of the main mine shafts.